

18 - 19. YÜZYILA AİT BİR ATASÖZLERİ MECMUASI: RİSÂLE-İ ĐURÛB-I EMSÂL

A MEDJMUA (COLLECTION) OF PROVERBS FROM THE 18TH-19TH CENTURY: RISÂLE-I ĐURÛB-I EMSÂL

Sedat BALLYEMEZ*

Elif Gizem KARAOĐLU**

Anahtar Kelimeler
Atasözü, Osmanlı Türkçesi, Đurûb-ı
Emsâl, Türk Atasözleri

Keywords
Proverb, Ottoman Turkish, Đurûb-ı
Emsâl, Turkish Proverbs

Öz

Atasözleri, duygu ve düşünceleri etkili şekilde aktarmaya yarayan kalıp sözlerdir. Yerinde kullanılmış bir atasözü, anlatımı güçlü ve inandırıcı kılmaktadır. Türkçenin ilk metinlerinden itibaren atasözlerinin varlığı bilinmektedir. Atasözlerinin mecmualarda bir araya getirilmesinin tarihi ise Eski Anadolu Türkçesi dönemine dek uzanmaktadır. Atasözleri mecmualarının özellikle 16. yüzyıldan itibaren arttığı görülmektedir. Türk atasözlerini içeren çok sayıda mecmuanın transkripsiyonlu metinleri; makale, kitap veya bildiri olarak yayımlanmıştır. Bunun yanında henüz transkribe edilmeyen atasözü mecmuaları da vardır. Almanya Milli Kütüphanesinde "Ms.or.quart 1502" numarası ile kayıtlı olan bir yazmanın 66b-93a sayfaları arasında bulunan atasözleri mecmuası da bugüne kadar transkribe edilmeyen mecmualardan biridir. Bu makalede, ilgili mecmuadaki atasözleri transkribe edilecek ve metinle ilgili önemli görülen bazı açıklamalar verilecektir. Böylece Türk atasözleri külliyatına yeni bir metin kazandırılacaktır.

Abstract

Proverbs are phrases that serve to effectively convey emotions and thoughts. A used proverb on the spot makes the narrative powerful and believable. The existence of proverbs is known since the first texts of Turkish. The history of bringing together proverbs as a medjmua goes back to the period of Old Anatolian Turkish. It is seen that the medjmuas of proverb has increased especially since the 16th century. Transcribed texts of numerous medjmuas containing Turkish proverbs have been published as articles, books, or papers. In addition, there are medjmuas of proverb that have not yet been transcribed. The medjmua of proverbs found between pages 66b-93a of a manuscript registered to the National Library of Germany with the number "Ms.or.quart 1502" is one of the medjmuas that have not been transcribed until today. In this article, proverbs in the relevant medjmua will be transcribed and some important explanations will be given related to the text. Thus, a new text will be added to the corpus of Turkish proverbs.

* Doç. Dr., Bartın Üniversitesi
Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal
Bilimler Eğitimi Bölümü
sedatbalyemez@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5908-9690
Bartın/TÜRKİYE

** Öğr. Gör., Karabük Üniversitesi
Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
elifkaraoglu@karabuk.edu.tr
ORCID: 0000-0001-9144-4229
Karabük/TÜRKİYE

Gönderim Tarihi: 14/03/2021

Kabul Tarihi: 23/06/2021

GİRİŞ

Bir toplumun deneyimlerinin ortak ürünü olan atasözleri, Türk halk edebiyatının “konuşmalık tür”leri içinde yer alır. Atasözleri anonim ürünler içinde yer alır ancak her atasözünün başlangıçta bir yaratıcısı vardır, daha sonra yaratıcılarıyla bağlarını kaybedip anonimleşirler (Çobanoğlu, 2012, s. 78). Toplum içinde yaşayan bireylerin uyması gereken genel kuralları içeren, bireylere nasihat veren atasözleri bu yönleriyle içinden çıktığı toplumun zihniyetini de yansıtır. Şinasî (1870, s. 2) atasözlerinin bu özelliğini “lisanından sâdır olduğu bir milletin mahiyyet-i efkârına dalâlet eder” sözleriyle açıklar. Veled Çelebi de (1936, s. 3), Türk’ü anlamak için tarihten, şiirlerden, eserlerden çok atasözlerine bakmak gerektiğini söyleyerek atasözleri ile toplum zihniyeti arasındaki ilişkiyi vurgulamış olur.

Çobanoğlu (2012, s. 78) atasözlerini herhangi bir fikri ya da hükümü, onaylamak veya eleştirmek için kullanılan meşruiyeti onaylanmış en uygun araç olarak nitelendirir ve atasözlerinin en büyük işlevinin de bu olduğunu söyler. Az sözle çok şey anlatmanın en kolay yolu olan atasözleri, hemen her dönemde ve herkes tarafından sıkça başvurulan anlatım aracı olmuştur. Atasözlerinin ilk olarak ne zaman ortaya çıktığı hakkında kesin hükümlere varmak güç olmakla birlikte bu sözlerin tarihini, kişiler arası iletişimin başlangıcına kadar götürmek mümkün olabilir. Geçmişteki atasözlerinin izi ancak yazılı metinlerle sürülebilmektedir. Türk atasözlerinin ilk örneklerine, Türkçenin eski metinlerinden olan Göktürk metinlerinde rastlanır. Ercilasun’a göre (2020, s. 52) Tonyukuk bengu taşında atasözü niteliği gösteren iki söz vardır. Yazılı metinler çeşitlendikçe tespit edilen atasözü sayısı da artmaktadır. Nitekim Divânu Lugâti’t-Türk’teki atasözü sayısı 266’dır (Ercilasun, 2020, s. 23), Kutadgu Bilig’de 205 atasözü (Üstüner, 1989, s. 20) tespit edilmiştir.

Türk atasözlerinin derlenmesi amacıyla geçmişten günümüze çok sayıda çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu derleme çalışmalarının tamamı hakkında ayrıntılı bilgi vermek eldeki bu makalenin hacmini arttıracığı için en önemlileri hakkında bazı kısa bilgiler vermekle yetinilecektir. Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Koleksiyonu 3543 numaralı Teshil adlı tıp metninin sonuna eklenmiş olan Kitab-ı Atalar adlı bölüm, Anadolu sahasındaki atasözlerini derleme çalışmalarının ilki olarak kabul edilir ki bu atasözlerinin derlenme tarihi 1480-1481’dir. Derlemenin iki farklı nüshasındaki toplam atasözü sayısı 781’dir (Böler, 2017). 15-16. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen bir Oğuznâme de çok sayıda atasözü içermektedir. Bu Oğuznâme’nin Berlin nüshasında 1864, Petersburg nüshasında ise 1863 söz vardır (Bayat, 2003). 1640’taki bir yazmada Nasrettin Hoca hikâyeleri ile birlikte yer alan Hâzâ Durûb-ı Emsâl adlı atasözleri kitapçığında 545 söz (atasözü, deyim, ifade kalıbı) tespit edilmiştir (Ceyhan, 2011b). Müstakimzade Süleyman Sadeddin Efendi tarafından 18. yüzyılda hazırlanan Hurûf ile Müretteb Durûb-ı Emsâl adlı derlemede 449 atasözü ve deyim bir araya getirilmiştir (Yılmaz, 1999). Atasözü derlemelerinin diğer önemli bir örneği de Şinasî’nin Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye’sidir. Bu eserin 1863’teki ilk baskısında 1500 atasözü ve deyim vardır. Ebuzyiya’nın da katkısıyla 1885’te yapılan üçüncü baskısında ise bu sayı 4004’e yükselmiştir (Beyzadeoğlu, 2003, s. 5). Ahmet Vefik Paşa’nın önce Atalar Sözü-Türkî Durûb-ı Emsâl daha sonra ise Müntehabât-ı

Durûb-i Emsâl-Atalar Sözü adıyla yayımladığı atasözleri derlemesi de Tanzimat döneminin önemli çalışmaları arasında yer alır. Bu derlemede 5000'e yakın atasözü ve deyim vardır (Akün, 1989). 1818'de Hâlis Efendi tarafından hazırlanan Turfetü'l-Emsâl adlı eser, atasözü derlemeleri geleneği içinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu eserin o zamana kadar hazırlanan derlemelerden en büyük farkı, atasözlerinin şerhlerini de içermesidir. Hâlis Efendi, Tosya bölgesinden derlediği 76 atasözünü şerh etmiştir. Bu atasözlerini şerh ederken de ayet, hadis, atasözü, deyim gibi farklı sözler de kullanmıştır. Böylece eserde toplam 128 atasözü ve 60 deyim tanıklanmıştır (Arslan, 2019, s. 28).

Atasözü derlemeleri konusunda Batılı araştırmacıların, gezginlerin çalışmaları da önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle 15. yüzyıldan sonra Batı toplumlarında Osmanlı toplumuna ve Türkçeye özel bir ilgi oluşmuştur. Osmanlı topraklarına gelen Batılı ziyaretçiler, kendi halklarına Türkleri tanıtmak ve Türkçe öğretmek için çok sayıda eser vermişlerdir. Bu eserlerin içinde Türk atasözlerine de yer verilmiştir. Beytullah Bekar (2019), 16-19. yüzyıl arasında Batılılar tarafından yazılan 25 eseri tarayarak 4200'den fazla atasözü listelemiştir.

Osmanlı Türkçesi döneminde hazırlanan atasözü mecmualarının birçoğunun transkripsiyonlu metinleri; kitap, bildiri veya makale olarak yayımlanmıştır. Henüz transkribe edilmeyen metinler olduğu gibi kataloglanmamış, keşfedilmemiş yazma eserlerin olduğunu söylemek de mümkündür. Bugün Türk dünyasının değişik bölgelerinde halk ağzında yaşayan ancak yazıya geçirilmemiş atasözleri de olabilir. Türk atasözlerinin tamamını içerecek derlem, veri tabanı, sözlük gibi ürünlerin hazırlanabilmesi için mümkün oldukça bütün atasözlerinin tespit edilip gün yüzüne çıkarılması gerekmektedir. Eldeki bu çalışmada Almanya Milli Kütüphanesinde (Staatsbibliothek) "Ms.or.quart 1502" numarası ile kayıtlı olan ve bugüne kadar kısa bir tanıtma dışında herhangi bir yayına konu olmayan Risâle-i Durûb-ı Emsâl adlı atasözleri mecmuası ele alınacaktır. Mecmuadaki atasözleri transkribe edilecek ve metinle ilgili önemli görülen bazı açıklamalar verilecektir. Böylece Türk atasözleri külliyyatına yeni bir metin kazandırılacaktır. Yazmadaki atasözleri; Kitab-ı Atalar (İzbudak 1936), Güvahî'nin Pend-nâme'si (Hengirmen 1983) ve Ömer Asım Aksoy'un (1988) sözlüğünde yer alan atasözleri ile karşılaştırılacak ve yazmada olup da sıralanan bu çalışmalarda olmayan atasözleri tespit edilecektir.

YAZMA HAKKINDA

Yukarıda da belirtildiği üzere bu çalışmaya konu olan atasözlerinin bulunduğu eser, Almanya Milli Kütüphanesinde (Staatsbibliothek) "Ms.or.quart 1502" numarası ile kayıtlıdır. Yazmayı bilim dünyasına tanıtan tek araştırmacı, Adem Ceyhan'dır. Ceyhan (2011a), atasözleri ile ilgili çeşitli eserleri tanıttığı çalışmasında Risâle-i Durûb-ı Emsâl hakkında da bazı bilgiler vermiştir. Ceyhan'ın açıklamalarına göre Risâle-i Durûb-ı Emsâl, müstakil bir yazma olmayıp değişik metinlerden oluşan bir yazmanın 66b-93a sayfaları arasında yer almaktadır.

Yazmanın atasözleri bölümünde her sayfada 13 satır vardır ancak birçok sayfa yarım bırakılmıştır. 90b tamamen boştur. Yazma ile ilgili diğer önemli bir özellik de

sayfalardaki boşluklara ve sayfa kenarlarına sonradan çok sayıda atasözü eklenmiş olmasıdır. Asıl metin okunaklı nesih hattıyla yazılmıştır; sonradan eklenen sözler ise okunması güç rik'a hattıyla ve oldukça düzensiz bir biçimde -bazen sayfa ters tutularak- yazılmıştır. Asıl metinde atasözleri arasında ayırıcı işaret varken sonradan eklenen sözlerde atasözünün nerede başlayıp nerede bittiğine ilişkin bir işaret yoktur.

Risâle-i Durûb-ı Emsâl'deki atasözlerinin kim tarafından ne zaman derlendiğine ilişkin herhangi bir bilgi yoktur. Ceyhan (2011a), yazmadaki yazarı belli olan metinlerden hareket ederek bu atasözlerinin 18. veya 19. yüzyılda derlenmiş olduğunu kabul eder. Sayfa boşluklarına eklenen sözlerin de kim tarafından ne zaman eklendiği belli değildir.

Yazmanın tam metni, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinden (Microfilm No: 03764-002) temin edilmiştir.

METİN VE YÖNTEM

Çalışmada öncelikle mecmuadaki atasözleri transkribe edilmiştir. Transkribe edilen atasözleri -metni sonradan inceleyecek kullanıcılara kolaylık sağlaması amacıyla- günümüz alfabesine göre alfabetik olarak sıralanmış ve her atasözünden sonra sayfa numarası verilmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere sayfa boşluklarına farklı bir hat ile çok sayıda atasözü eklenmiştir. Eklenen atasözlerinin derleyici tarafından mı yoksa başkası tarafından mı eklendiği, eklemenin zamanı belli değildir. Transkribe edilmiş metin oluşturulurken bu durumun gösterilmemesi, ileride yapılması muhtemel karşılaştırmalı çalışmalar için yanıltıcı bir durum ortaya çıkarabilecektir. Bu nedenle, transkribe edilmiş metin verilirken normal metindeki atasözleri ile sonradan eklenen atasözlerini birbirinden ayıran bir işaretleme yöntemi kullanılmıştır. Normal metindeki atasözleri için [67a], [67b] şeklinde sadece sayfa numarası yazılmış; sayfa kenarlarına ve boşluklara eklenmiş atasözleri içinse [67a-ek], [67b-ek] şeklinde bir gösterim tercih edilmiştir. Bu gösterim, transkribe edilmiş metni yazmadan kontrol etme gereği duyanlar için de bir kolaylık sağlamıştır. Metindeki bazı sözler, italik yazılmıştır. Bu sözler; Kitab-ı Atalar (İzbudak 1936), Güvahî'nin Pend-nâme'si (Hengirmen 1983) ve Ömer Asım Aksoy'un (1988) sözlüğü gibi önemli derlemelerin üçünde de yer almayan sözlerdir.

Okunamayan kelimelerin yerine köşeli parantez içinde üç nokta [...] konulmuştur. Silinen kelimeler için [silinmiş] yazılmıştır. Okunuşunda tereddüde düşülen kelimeler (?) ile işaretlenmiştir. Bazı atasözlerinde bütün kelimelerin okunmasına rağmen kelimeler arasında bir anlam ilişkisi kurulamamıştır, böyle atasözlerinin sonuna da (?) işareti konulmuştur. Müstensih tarafından yazılması unutulmuş bazı harfler, köşeli ayraç içinde metne eklenmiştir. Atasözlerinde çok sayıda argo sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcüklerdeki bazı ünlüler yazılmayarak yerine nokta (.) konulmuştur. İmlâsı açık olan eklerde metne sadık kalınmış, harfle gösterilmeyen eklerin yazımında Kartallıoğlu'nun (2011) verdiği uyum oranlarına göre hareket edilmiştir. Büyük harflerin kullanımı, gerekli durumlarda uygun noktalama işareti konulması, da/de bağlacı ve soru ekinin ayrı yazılması gibi tasarruflar araştırmacılara aittir.

Risāle-i Dürûb-ı Emsâl

<ul style="list-style-type: none"> • <i>.mî bulmuş da kılmı sorar. [69b-ek]</i> • 'Abâ altında er yatur. [84b-ek] • 'Abâci kebeci sen neci? [84a-ek] • 'Acele cimâ 'ın çocuğı p.ç olur. [84b-ek] • 'Acele ile olan işe şeytân karışur. [84b-ek] • 'Acem kılıcı gibi iki tarafı keser. [84b-ek] • 'Acemî na'lband gāvur eşeginde öğrenür. [84b-ek] • Acı acıyı, şu şancıyı... [66b-ek] • Acı bādincâmı kırağı çalmaz. [69b-ek] • Aç¹ ile eceli gelen söyleşür. [68b] • Aç² it, fırın tamını deler. [68a-ek] • Aç, karındaşın olursa da kaç. [67a] • Aç³ kulağım dinc kulağım. [67b-ek] • Aç ne bilür tok hâlimden? [69a] • Ağaçdan maşa 'Arab'dan paşa olmaz. [68a-ek] • Ağır başınca yenli(?) kalkar. [69b] • Ağır işin kalfası olmaz. [69b] • Ağır otur begli kalk. [68a-ek] • Ağır taş yerinden ayrılmaz. [67a-ek] • Ağlamayan çocuğa meme vermezler. [66b-ek] • Ah ğaribe vah ğaribe, gelen geçen kor ğaribe. [69a] • Ahmağa söz anlatmak, deveyi hendekden atlatmağa benzer. [69b-ek] • Ahmağa söz söyleme, komşu kapusu çalındı zann eder. [68b-ek] • Ahşamın hayrından şabahın şerri yegdir. [68b] • Ak akçe kara gün içündür. [68b] • Ak g.t kara g.t geçid başında bellü olur. [69a] • Ak koyunu gören içi tolu yağ şanur. [69a] • Ak koyunun pamuk bazarına zararı olur. [67a-ek] • Akacak kan tamarda tırmaz. [66b] • Akçe akçeyi kazanur. [66b] • Akçeyi devirdin mi anayı kızdan ayırır. [68b] • Akçeyi eüyüye vër. [68b] • Akçeyi vëren çalar düdüğü. [68b] • 'Akıbet hasudı hased öldürür. [84a] • 'Akıl başdadır yaşda degil. [84a-ek] • 'Akıl olmayınca kırı kafa ne yapsun? [84b-ek] • 'Akılsız başın zahmetin ayak çeker. [84b-ek] • 'Akılsız başın zahmetini ayak çeker. [84a-ek] • 'Akılsız dostdan 'akıllı düşman yegdir. [84a] • Akın adı karanın dadı [68b] • Akmazsa tamlar. [69b] • Al s.kinden ur dīvāra. [67b] 	<ul style="list-style-type: none"> • Aç tavuk kendüyi arpa anbarında şanur. [69a] • Aç tilkü kendüsin kümesde görür. [68a-ek] • Adam adamdan korkmaz hâtur şayar. [68b-ek] • Adam olan kişi işini bilür, aşını bilür, eşini bilür. [69a-ek] • Adamağla mal tükenmez. [66b-ek] • Adamın küçüğü olmadan hayvânın büyüğü olmağ yegdir. [69a] • 'Āferin ey murğ-ı āb derviş rā şādān koni [69b-ek] • 'Āferin ey şu kuşu sen eyledin bu işi sevindirdin ğarib derviş. [69b-ek] • 'Āfiyet olsun dëyince denizi içer. [84b-ek] • Ağaç fidān iken egilür. [66b-ek] • 'Ālime hilād lâzım senin olmağ ne lâzım? [84a] • Allah vërdiği zamān kimin oğlu kimin kıızı dëmez. [69a-ek] • Alma şarı şatma şarı. [68a] • Altmışında saz öğrenüp de sekseninde mi çalmalı? [69a-ek] • Altun kapulu gümüş kapuluğa muhtāc olur. [66b-ek] • Amān dileyene ölüm olmaz. [67b-ek] • Amasya'nın bardağı, biri olmazsa biri dağı. [67a-ek] • Amasya'nın¹⁶ bardağı biri olmazsa bir dağı. [79b] • Ana hakkı Tanrı hakkı. [66b] • Ana yigidiğ kalkanıdır. [68b] • Anasın gör kızın al kenārın gör bezin al. [69a] • Anlayana bir, anlamayana bin söyle. [67b-ek] • Anlayana siorisineğ sazdır dinlemeyene tabl ve surna azdır. [68b-ek] • 'Arab devesi gibi havıdını yer. [84b-ek] • 'Arab eli öpmek ile ağız kıararmaz. [84b-ek] • 'Arab seni alayım mı, sen bilürsin ya kaçarsan ben bilürem. [84a] • 'Araba kırılınca yol gösterici çok olur. [84a] • 'Arabın yağı çok olunca s.kine t.şagına sürer. [84b-ek] • Aramızdan kara kedi geçdi. [69b-ek] • Arayan belāsını da bulur, Mevlāsını da bulur. [67b-ek] • Arayan bulur Mevlāsını. [69b] • Arayıcı yër kötegi. [68a] • 'Arefe günü yalan söyliyən bayrām günü yüzi kara olur. [84a] • Arı baldan kaçmaz. [68b-ek] • 'Ārif isen bir gül yeter kıokmağa, hoyrāt isen gir
--	---

1 Yazmada cim ile

2 Yazmada cim ile

3 "Aç" ve "dinç" kelimeleri yazmada cim ile

16 Yazmada önce "Siroz'un" yazılmış daha sonra üzerine "Amasya'nın" yazılmıştır.

<ul style="list-style-type: none"> • <i>Alacağı alamayan vereceğin verezmez.</i> [66b] • <i>Alan şatan uyuz olsun.</i> [66b] • <i>Alan şatandan umar.</i> [66b-ek] • <i>Alan şatandan umar.</i> [67a-ek] • <i>Alan şatandan umar.</i> [68a-ek] • <i>Alan şatandan umar.</i> [69b] • <i>Alan yok şatanın anasını.</i> [66b-ek] • <i>Alan yok şatanın annesini.</i> [68a-ek] • <i>Alçacak eşege herkes biner.</i> [69b] • <i>Alçak eşege binmesi kolay olur.</i> [69b-ek] • <i>Alışmayan g.tde ton tırmaz.</i> [67b-ek] • <i>Alışmış kudurmuşdan beterdür.</i> [68a-ek] • <i>Aşlın inkâr eden haramzâdedir.</i> [69a] • <i>Aşmada koruk sözde duruk.</i> [68b] • <i>Aşağı tükürsem şakalım yukarı tükürsem bıyığım.</i> [69a-ek] • <i>‘Aşığa Bağdâd uzak degül.</i> [84b-ek] • <i>‘Aşık ‘âlemi kör şanur etrafını dîvâr.</i> [84b-ek] • <i>Aşını yalnız yeyen dikenini(?) dişiyle kaldırrır.</i> [68a-ek] • <i>At alan Üsküdar’ı geçdi.</i> [68a] • <i>At alan tağı aşar.</i> [69a-ek] • <i>At binenin kılıc kuşananın.</i> [68b] • <i>At bulunur meydân bulunmaz.</i> [68b] • <i>At depreşür eşek ölür.</i> [66b] • <i>Ateş düşdüğü yeri yakar.</i> [68a] • <i>Ateş ile penbenin oyunu olmaz.</i> [66b] • <i>Ateş olsa cirmi kadar yer yakar.</i> [68a-ek] • <i>‘Ateş yandığı yerde tüter.</i> [68b-ek] • <i>Atılan ok gerü dönmez.</i> [66b] • <i>Atın eyüsüne adamın yigitine yer olmaz.</i> [67b-ek] • <i>Atın ürkegi yigidin korkağı.</i> [66b] • <i>Atlar tepişince eşekler ayak altında kalur.</i> [67b-ek] • <i>Atta karın, yigitden burun.</i> [68b] • <i>Av uranın değil bulanındır.</i> [67b-ek] • <i>‘Avrat himmeti başa, ana himmeti tağa taşa.</i> [84a] • <i>‘Avrata inan yokdur.</i> [84a] • <i>‘Avratda vefâ olmaz.</i> [84a] • <i>‘Avratın onda bir sözünü tut.</i> [84a] • <i>Ay aydın, hesâb belli.</i> [68a] • <i>‘Aybsız yâr isteyen yârsız kalmış.</i> [84a] • <i>Ayı görmediğe bayram eylemez.</i> [66b-ek] • <i>Ayu kazana ş.çdı.</i> [69b-ek] • <i>Ayuya talandırmadan kendini ormanı tolaşan yegdir.</i> [66b-ek] • <i>Ayuyı firuna atmışlar da yavrusunu ayağı altına almış.</i> [68b-ek] • <i>Ayvaz kasab hep bir hesâb.</i> [66b-ek] • <i>Az tama ‘ çok ziyân götürür.</i> [67a-ek] 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>bağçeye yıkmağa</i> [84a-ek] • <i>‘Arif olan anılasun sağır olan dinlesün(?)</i> [84a-ek] • <i>‘Arife ta‘rif olmaz.</i> [84a-ek] • <i>‘Ariyet ata binen tiz iner.</i> [84a-ek] • <i>‘Ariyet ata binen tiz iner.</i> [68b] • <i>‘Arlı köpek tüyünü geç atar.</i> [84a-ek] • <i>‘Arsızdan¹⁷ ‘ırzını şatun al.</i> [84a] • <i>‘Arsızın yüzüne tükürmişler yâ Rabbi şükür yağmur yağıyor demiş.</i> [84b-ek] • <i>Asıl azmaz soy güder.</i> [66b-ek] • <i>Aşıl azmaz soy koğar.</i> [69a] • <i>Aşılırsa frengi sicimiyle aşıl.</i> [68b-ek] • <i>Baba oğla bir bağ vermiş oğul babaya bir şalkım üzüm vermemiş.</i> [71a] • <i>Bâd-ı havâ etin¹⁸ aşı tatlı olur.</i> [70b-ek] • <i>Bâd-ı havâ sirke baldan tatludur.</i> [70b-ek] • <i>Bağ üzüksüz yakışmaz.</i> [70b] • <i>Bağa var iz ile üzüm yimege yüz ile.</i> [71a] • <i>Bağa var izin olsun üzüm yemege yüzün olsun.</i> [71a-ek] • <i>Baht olmayacak başda ne kuruda biter ne yaşda.</i> [71a] • <i>Bahtsız hâcıyı deve üzerinde yılan şokar.</i> [71b-ek] • <i>Bakan göze bağ olmaz.</i> [70b-ek] • <i>Bal bal demekle ağız tatlı olmaz.</i> [70b] • <i>Bal dökseñ yalanur.</i> [70b-ek] • <i>Bal tutan parmak yalar.</i> [70b] • <i>Balı olan bal yemez mi?</i> [70b] • <i>Balık başdan çokar.</i> [71a] • <i>Balık demiş ki lakırdım çokdur ammâ ağzım şu tolodur.</i> [71b-ek] • <i>Balık kavağa çıkarsa.</i> [71a-ek] • <i>Balık sudan çıkınca ölür.</i> [71a] • <i>Bâlîada var şapda da var.</i> [70b] • <i>Balıta girmeyen korı olmaz.</i> [71a-ek] • <i>Başkısız tahtayı yel alır yel almazsa seyl alır.</i> [71b-ek] • <i>Başkısız tahtayı yel alır.</i> [70b] • <i>Baş ağır kulak sağır.</i> [71a] • <i>Baş gitse ayak pâydar olmaz.</i> [70b] • <i>Baş yarığı tağye içinde, kol kırığı yen içinde.</i> [71b-ek] • <i>Başdan murad beyindir.</i> [70b] • <i>Başı ol da eşek başı ol.</i> [70b-ek] • <i>Başına gelen paşmakçı.</i> [70b] • <i>Baykuş gibi vîrâne bekler.</i> [70b-ek] • <i>Bayrak bizden olur paşa bizden.</i> [71b-ek] • <i>Bayramda güzel seven aldanur.</i> [71a]
--	---

¹⁷ Yazmada “‘İrsızdan”

¹⁸ Yazma “atın”

- Az vèren cāndan çok vèren māldan vèrür. [67a-ek]
- Azacak nèreye, çoğa. [68a]
- Azacık aşım gavğasız başım. [68b]
- Azdan az olur çokdan çok. [67b-ek]
- B.k yèmek mi'deye bađlu. [70b]
- B.kuna göre ek bostanı. [70b]
- B.kunu yayan kaşığını berāber taşur. [71a-ek]
- Bildir adam(?) yanmış bul yıl koğusu çıkmış. [71a]
- Bî-namāz gibi iki cāmi' ara yerinde kaldık. [71a-ek]
- Bilen bilür bilmeyen bir tutam mercimek şanur. [71b-ek]
- Bilmedigin delige el şokma ya yılan çıkar ya cıyan. [70b-ek]
- Bin gün tavuk yaşamadan her gün horüs yaşaması yegdir. [71a-ek]
- Bin işi bir başcı. [70b]
- Bin kasāvet bir borc ödemez. [71b]
- Bir adamın adı çıkmadan cānı çıkmak yegdir. [71b-ek]
- Bir ağızdan çıkan bin ağza yayılır. [71b-ek]
- Bir başa bir göz. [70b]
- Bir çiçek ile yaz olmaz. [70b]
- Bir deli bir kuyuya bir taş atarsa bin 'akıllı çıkaramaz. [71b-ek]
- Bir elin sesi çıkmaz. [70b]
- Bir evde horüs çok olunca érte geç olur. [71a]
- Bir eve tuz gerek dört başı düz gerek [71a]
- Bir gemide re'is çok olursa yol bulmak güc olur. [71a]
- Bir ipde iki cānbāz oynamaz. [71b]
- Bir iş eyle ki bu mezāra bir ölü dađi gelsün. [70b]
- Bir kere s.k.len puşt olmaz. [71a-ek]
- Bir koyundan iki deri çıkmaz. [71a-ek]
- Bir noğud ile yahniye karışılmaz. [70b-ek]
- Bir şıçrarsın iki şıçrarsın üçüncide ele geçersin çekirge. [71b-ek]
- Bir sürçen atın başı kesilmez. [71b]
- Bir tarağı deniz bir tarağı tonuz. [71b-ek]
- Bir tarlığın bir bolluğı olur. [70b-ek]
- Bir uyuz keçi bütün sürüyi b.k eder. [70b]
- Biz de hana geldik yağmur da diđdi. [71a]
- Bizden irak cehenneme direk. [71b-ek]
- Boklı, çamurluya gülermiş. [71b-ek]
- Borclu ölmez benzi şararır. [70b]
- Borç eyü güne kalmaz. [71a]
- Boruda peşrev olmaz. [70b]
- Bostāncı gözi yoncadadır. [70b]
- Boş gezmeden aylak işlemek yegdir. [71a]
- Boş ite menzil olmaz. [70b]
- Boş kile dıbsız anbar. [70b]
- Boş tobra ile at tutulmaz. [70b]
- Boynuzlu koyundan boynuzsuz koyun hakkın alır. [71b-ek]
- Begden gelen begdir. [70b]
- Ben bayram haftası dèrem o kapu tahtası. [70b-ek]
- Beni şokmayan yılan bin yıl yaşasun. [71a]
- Berber dèmiş, saçım ak mı siyāh mı? Öñüne düşer şimdi görürsün dèmiş. [71a-ek]
- Besle kargayı gözüñ oymađa gerek olur. [71a]
- Beş paralık karı, arslan pençesi çocuk toğurmaz. [71a-ek]
- Beş parmak bir degil. [70b]
- Bıçak kemiğe tayıandı. [71a-ek]
- Bozacıdan şāhid istemişler, meyhāneciyi göstermiş. [71b-ek]
- Bozaya bozanmadan şaraba yıkılmak yegdir (?) [71a]
- Böyle eyyām-ı gamın bölüye olur nevrüzi. [70b]
- Bu g.t sende iken çok yuvalar b.klarsın. [71a-ek]
- Bugün baña ise yarın sanadır. [71a]
- Bugün bulduñ yarını kayırma [71a]
- Bu lahana ne bu perhiz ne? [70b-ek]
- Bu sicađa kar mı tayanur? [71a-ek]
- Bugünkü yumurta yarınki tavukdan yegdir. [71a-ek]
- Bulunmaz hind kumaşı degil ā! [70b-ek]
- Buñ sıkmađla .m tar olmaz. [70b-ek]
- Bülbüli altun kafese koymuş da yine āh vañanım dèmiş. [70b-ek]
- Bülbülün çekdiđi dili belāsi. [70b-ek]
- Büyük başın büyük olur ağrısı. [70b]
- Büyük loğma ye büyük söyleme. [71a]
- Büyük tağa kar yağmadan küçük tağa yağar. [70b-ek]
- Büyükdən 'itā küçükden du'ā. [71a-ek]
- Cāmi' ne kadar büyük olsa imām bildiđini okur. [73a]
- Cāmi' yıkıldıysa mihrāb yerinde. [73a]
- Cāmi' yıkılmışsa da mihrāb yerinde. [74a-ek]
- Cān bostānda bitmez. [73b]
- Cān cānın karındaşıdır. [73a]
- Cān çıkmayınca hüy çıkmaz. [73b-ek]
- Cān vermeyince cānān ele girmez. [73a]
- Cānı acıyan eşek atdan yügrük olur. [73b]
- Cehüd zügürtlirse eski defteri yoklar. [73a]
- Cennet istersen öldür yılanı. [73a]
- Cennetin kapusını cömerdler açar. [73b]
- Cihān kāfir ile yıkılmaz zālim ile yıkılır. [73a]
- Cimri kāfirlerin şağmal tonuzı olmaz. [73b]
- Cin başđa şeytān başđa. [73b]
- Cin olmadan adam çarpmak ister. [74a-ek]
- Cin tutana bir nüsha yetişür. [73b]
- Cins ata bahā olmaz. [74a-ek]
- Cömerd ile hasisin hārcı birdir. [73b-ek]
- Cömerdin elin tutan nāmerddir. [73b]
- Cömerdin kapusu açık gerek. [73a]
- Cümleye muhālefet kuvvet hatādandır. [73b-ek]
- Çağrılan yerden dönme, çağrılmayan yere gitme.

<ul style="list-style-type: none"> • Boyuņa göre boy bulursuņ amā hūyuņa göre hūy bulamazsıņ. [71b-ek] • <i>Çamura yat kalıbına bak.</i> [73b] • <i>Çâpük hırsız ev şahibini başdırır.</i> [73b-ek] • <i>Çâpük hırsız ev şahibini şoyar.</i> [73a] • <i>Çâpük koşan iki ayağından tutilur.</i> [73b] • <i>Çatal kazık yere geçmez.</i> [73a] • <i>Çayı görmeden çemrenme.</i> [73b-ek] • <i>Çaylak kuşu gibi taş.k kapar.</i> [74a-ek] • <i>Çepel .mıñ g.te olur zararlı.</i> [73a] • <i>Çerāk dibi karanu olur.</i> [73a] • <i>Çevir kazı yandı.</i> [74a-ek] • <i>Çıkmadık cānda ümīd vardır.</i> [74a-ek] • <i>Çıplak çıplağı s.kse derbeder toğar.</i> [73b] • <i>Çiftci eline toğan düşmüş.</i> [73a] • <i>Çig et⁴ yemedim ki karnım ağrısın.</i> [74a-ek] • <i>Çignemeyince yutulmaz.</i> [73b-ek] • <i>Çingāneniñ bekmāzı şabāha kalursa uyuyamaz.</i> [73b-ek] • <i>Çingene çalar Kürd oynar.</i> [73a] • <i>Çingenede ‘ār olmaz.</i> [73a] • <i>Çirkābe taş atma üzerine sıçrar.</i> [73b-ek] • <i>Çirkinin bahtlusı güzel görünür.</i> [73b] • <i>Çocuk ağlamayınca meme vermezler.</i> [73a] • <i>Çocukdan al haberin şahihini.</i> [73a] • <i>Çocukla gitme yola yüki yıkılırsa ağlar.</i> [73a] • <i>Çok bilen çok yanılır.</i> [73b] • <i>Çok nāz ‘aşık uşandırır.</i> [73b] • <i>Çok söz hācete çok zarar getirür.</i> [73b-ek] • <i>Çok söz Kur’an’da (?) yakışur.</i> [73b-ek] • <i>Çok yaşayan bilmez çok gezen bilür.</i> [74a-ek] • <i>Çokdan çok olur, azdan az.</i> [73b-ek] • <i>Çokluğa tarı ekilmez.</i> [74a-ek] • <i>Çokluğa taru saçılmaz.</i> [73a] • <i>Çorba taşınca kepeceye bahā olmaz.</i> [74a-ek] • <i>Çubuk taze iken egilir.</i> [73b-ek] • <i>Çubuk yaş iken egilir.</i> [73b-ek] • <i>Dīvāne rā kalem nist.</i> [77a] • <i>Dadanmış kudurmuşdan beterdür.</i> [77b] • <i>Dahlin yok taş.gımda elin ne arar kuşağımda.</i> [77b-ek] • <i>Danışan tağı aşmış.</i> [78a-ek] • <i>Da‘vācın kādı olunca yardımcın Allah.</i> [77a] • <i>Da‘vet oldığın yere git ‘ār eyleme, da‘vet olunmadığın yere gidüp tar eyleme.</i> [77b-ek] • <i>Da‘vetsiz gelen hürmetsiz gider.</i> [77a] • <i>Degme serhoşa, kendi yıkılır.</i> [77b-ek] <p><i>Deli, bal kabağından olmaz, insāndan olur.</i> [78a-ek]</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Devletlüye tokun geç fukarādan sakın geç.</i> [77a] • <i>Devletlüye yetişmezsen yurduna kon.</i> [77a] • <i>Dīvān kaldı erteğe.</i> [77a] 	<p>[73b]</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Çalma elin kapusını çalarlar kapuñı.</i> [73a] • <i>Çalma şakın surnayı ürkütürsün turnayı.</i> [73a] • <i>Deli bāzārı b.k bāzārı.</i> [77b-ek] • <i>Deli deliyi danışmend ölüyi.</i> [76b] • <i>Deli utanmaz şoyı ‘ārlanur.</i> [77a] • <i>Deliden uşlu haber.</i> [77a] • <i>Delik büyük yama küçük.</i> [76b] • <i>Delikli taş yerde kalmaz.</i> [76b] • <i>Deliye her gün bayrām.</i> [77a] • <i>Deliye taş anma.</i> [78a-ek] • <i>Delüyi ne s.k ve ne s.kil.</i> [77a] • <i>Denizde balık bāzār olmaz.</i> [76b] • <i>Denize düşen köpükden meded umar.</i> [77a] • <i>Denize düşen yılanı şarılır.</i> [77b-ek] • <i>Denizi geçüp çayda boğulduk.</i> [77b-ek] • <i>Der-i maķām hanıñ</i> [77b-ek] • <i>Derdini saklayan dermān bulmamış.</i> [77b-ek] • <i>Dereyi yüzerek kuyruğına geldik.</i> [77b-ek] • <i>Derviş tekkede hācı Mekke’de gerek.</i> [78a-ek] • <i>Derviş tekkeye biz dahā bulabilirsek borıyı g.tüine şok (?)</i> [77b-ek] • <i>Deryāya parmak şoksa bulandırır.</i> [76b] • <i>Derziye göç demişler, ignem başımda demiş.</i> [77a] • <i>Deve boynuz ararken iki kulağdan oldu.</i> [77b-ek] • <i>Deve büyük kulağı küçük.</i> [76b] • <i>Deve gibi gerüsine(?) işer.</i> [78a-ek] • <i>Devede kulak.</i> [77b-ek] • <i>Deveciyle konuşan kapusın büyük yapar.</i> [76b] • <i>Devede kulak</i> [77b-ek] • <i>Deveden büyük fil var.</i> [76b] • <i>Devenin dökündisi eşege denk olur.</i> [77b-ek] • <i>Deveye bindikten [sonra] çalı arkasında gizlenmek olmaz.</i> [78a-ek] • <i>Deveye diken levendi s.ken</i> [76b] • <i>Deveye demişler ki san ‘atın nedir kazāzlık demiş, eline ayağıña yakışur yā demişler.</i> [78a-ek] • <i>Deveye yokuşu mı seversin inişi mi demişler la’net beher dü demiş.</i> [76b] • <i>Deveyi gördün mi yeden ölsün.</i> [76b] • <i>Deveyi havıdıyla yutar.</i> [78a-ek] • <i>Deveyi yardan uçuran bir tutam otdur.</i> [76b] • <i>Devlet kazā yanındadır.</i> [77a] • <i>Devletlüde söz bir olur.</i> [77a] • <i>Devletlünün gönli olunca fukarānıñ cānı çıkar.</i> [77a] • <i>Ekdığım nohud bicdiğim nohud şehre gelmiş leblebi olmuş.</i> [69a] • <i>Ekmegi ekmekciye ver yarusın yerse dañı.</i> [68a] • <i>Ekmegin büyüğü hamırın çoğundan olur.</i> [67b] • <i>Ekmek elin şu huzırın yeyin için de kudurun.</i> [68a]
--	---

⁴ Yazmada

<ul style="list-style-type: none"> • <i>Dibsiz kile boş anbar ha ölç ha ölç.</i> [77a] • Dil esen⁵ baş esen. [76b] • Dilde kemik olmaz. [76b] • <i>Dilencinin çanağından para kapılmaz.</i> [77b-ek] • <i>Dilencinin yüzi kara torbası tolu.</i> [77b] • Dilenciye hıyâr vermişler [de] egridür diyü begenmemiş. [78a-ek] • Dilin cirmi küçük cürmi büyükdür. [76b] • Dilkü dilkiligi bildirince post elden gider. [76b] • Dilkünün gezüb gezüb gelecegi kürkci dükkânı. [76b] • Dinsizin hakkından imânsız gelür. [77b] • Dipsiz kile boş anbar. [77b-ek] • Diş eti karın toyurmaz. [76b] • Dost başa bakar düşman ayağa. [77b] • Dost ile ye iç alış veriş étme. [77a] • Dostluk kahtar ile alışveriş mişkâl ile. [77b-ek] • <i>Dügün evini bilmez de şamanlığa keşkek taşur.</i> [78a-ek] • <i>Dügün kemigiyle köpek tavlanmaz.</i> [77b-ek] • <i>Dügün şahibini bilmez çanak çömlek taşır.</i> [77a] • Dügünde Fâtmacığa kim derler. [77a] • <i>Dülger kendüye yonar.</i> [77b] • Dün öleni dün gömdiler. [78a-ek] • <i>Dünyânın ucına akçenin tu[n]cına insânın p.cine kaldık.</i> [77b-ek] • Düş, uyhudan sonra olur. [77a] • <i>Düşde seni gören hayra yormaz.</i> [77b] • Düşenin dosti olmaz hele bir kez düş de gör. [77b-ek] • <i>Düşmenine yavaş uran yarayı kendinde bulur.</i> [78a-ek] • Düt dèmege dudak ister. [78a-ek] • Ecele dermân olmaz. [66b] • <i>Eger elden gelen dilden geleydi gedâlar kalmayub sultân olaydı.</i> [67b] • <i>Egri ağaca yayım, her gördigine dayım dème.</i> [68a] • Egri otur toğrı söyle. [69b-ek] • <i>Ehl-i 'ırzın kapısı⁶ kapalı gerek.</i> [69b] • Emrud ağacından irak düşmez. [68a] • <i>Emrud ağzıma şapı yanıma.</i> [68a] • <i>Engelsiz döngel yenmez.</i> [67b-ek] • Êr aşî er kûrsâğında kalmaz. [66b] • Êr ol baş yar. [66b] • Êr olan etmegini taşdan çıkarır. [69b-ek] • Êr ölür adı kalur at ölür meydânı. [68b] • <i>Êrenler hâzıra kılmış du 'ayı.</i> [69b] • Êrkenden karın toyuran, genc iken evlenen aldanmaz. [69b] 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ekmek êlin su gölün yèyin için de gülün.</i> [68a] • <i>Êl ağzı düşmân gözi.</i> [69a-ek] • <i>El arkası yèrde.</i> [69b] • <i>Êl 'arı düşman gayreti.</i> [67a-ek] • El elden üstündür 'arşa çıkınca. [69b] • <i>El ele, el Hakk'a.</i> [69a-ek] • El eli yur, el de yüzi yur. [67b] • Êl eliyle yılan tut. [67b] • Êl için ağlayan gözsüz kalur. [69a-ek] • Êl için yanma nâre/başın ara çâre. [67a-ek] • Êl ile gelen düğün bayrâm. [67a] • Êl ilin âyinesidir. [67b] • <i>El mi cömerd kâr(?) mı cömerd?</i> [67a] • Êl mi yaman bég mi yaman? [67a] • El işler âlet öginür. [67b] • <i>Êl s.kiyle gerdege girme.</i> [67b] • Êl yumruğın yimeyen kendi yumruğın boz toğan emrudi şanur. [67b] • Êlçiye zevâl olmaz. [69b] • Elden gelen dirîğ olmaz. [69b-ek] • Êlden gelen ögün olmaz o da vakti [silinmiş][67b] • Êlden vefâ zehrden şifâ [69a-ek] • <i>Êle gelince deniz başa gelince tonuz.</i> [67b-ek] • <i>Êle gelince şapur şapur bize gelince çok şükür.</i> [69a] • Êle inanma, şuya tayanma. [69a-ek] • Êle vèrür telkini, kendi yuçar şalkımı. [69a-ek] • <i>Êlin acısı êle kici gelür.</i> [67b] • Êlin atdığı taş uzak gider. [67a] • Êlin atdığı taş uzak gider. [67b-ek] • Êlin geçdiği köprüden geçmek gerekdür. [67a-ek] • <i>Êlin iti êle ürür, bizim it bize.</i> [67b] • <i>Êlinin kiri yüzünün karası.</i> [67a] • Êlin alkışına aldanma. [66b] • <i>Êlin ile komadığına yapışma.</i> [66b] • <i>Ellenme bellenme dillenme.</i> [69a-ek] • <i>Êllere üç avuç bize kızıl hâvouç.</i> [67a-ek] • <i>Fakîr, mâl-i Kârun'a mâlik olsa yine fakîr.</i> [85b] • <i>Fakirin evlâdı olmadan devletlünün gûlâmı olmak yegdir.</i> [85b] • <i>Ez-mâst per, pür mâst - Fârisî</i>[86a-ek] • <i>Faşl girmeyince söz uzamaz.</i> [85b] • <i>Feleğin çenberinden geçmiş.</i> [85b-ek] • <i>Feleğin işi çok eyüye kaval çaldırır.</i> [85b] • <i>Felek kimine kavun yèdirir kimine kelek.</i> [85b-ek] • <i>Fidân tâze iken egilür.</i> [85b-ek] • <i>Frengî ağızla bal yème.</i> [85b] • <i>Fukarânın gönli büyükdür.</i> [85b] • <i>Fukarâya hakâretle nâzar étme.</i> [85b] • <i>G.tini kiraya vèren acısına katlanur.</i> [88a]
--	--

⁵ Yazmada "âsân"

⁶ Yazmada "kuyusu"

- *Ērteye kalan kazādan korkma. [68a]*
- Eski dost düşman olmaz. [68a]
- Eski düşman dost olmaz. [68a]
- Eski hamām eski tas. [69a]
- Eski i'tibār olaydı bit bāzārına nūr yağardı. [69a-ek]
- Eşege semeri yük degil. [67b]
- Eşegi çulundan eski. [68b-ek]
- Eşegi düğüne da'vet etmişler yā şuya yā oduna. [66b-ek]
- *Eşegi düldül, karğayı bülbül yapar. [67b-ek]*
- Eşegi s.ken oşuruğuna katlanur. [69b-ek]
- *Eşegim anır kulağım sağır. [67b-ek]*
- Eşegini iyüce bağla. [69b]
- Eşegin⁷ camı acıyınca atı geçer. [68a]
- *Eşegin kazancı at içündür. [68a-ek]*
- *Eşegin ölümi tayakdandır. [66b-ek]*
- *Eşegin t.şağı yağ mı bez mi fark etmez. [67b-ek]*
- *Eşek giderse yerine at gelmez. [67b-ek]*
- Eşek kocamağla tāvla başı olmaz. [67b]
- Et ne kadar zebūn olsa etmek üzre yaraşur. [66b]
- Et tırnakdan ayrılmaz. [66b-ek]
- Etek öpmekle ağız aşınmaz. [68a-ek]
- *Etmegini yalnız yeyen sofrasını kendi kaldırır. [69a-ek]*
- *Etmek Hızır'ın şu Bedir'in, yeyin yeyin kudurun. [69a-ek]*
- Evdeki bāzār çarşuya uymaz. [68a-ek]
- Eyü iş altı ayda çıkar. [69b]
- Eyü olacak hastanın hekim ayağına gelür. [69b-ek]
- *Eyülerden iy[i]lik öğren. [69b]*
- Faķiri döğmişler vāy arķam demiş zengini döğmişler vāy kesem demiş. [85b-ek]
- *Faķirin bahtı olsa zengin olurdu. [85b-ek]*
- *Faķirlik āteşden gömlektür. [85b-ek]*
- Gönül bir sırça sarâydır yıkılırsa yapılmaz. [88b-ek]
- *Gönül bir tahtdır kimi severse ol şāhdır. [87b-ek]*
- *Gönül bu ya kurbānının gözine āşik olur. [87b-ek]*
- Gönül kimi severse güzel odur. [87b]
- Gördük yel degirmeni ammā şuyı nereden geliyor? [87b-ek]
- Görinen köy kulağuz istemez. [88b-ek]
- *Görinen köye tiz varılır. [88b-ek]*
- Görmemiş görmüş güle güle ölmüş. [88b-ek]
- Görmemişin bir oğlu olmuş çekmiş çükini koparmış. [88b-ek]
- Göz görmeyince gönül katlanur. [87b]
- Gözden ırağ olan gönülden daħi ırağ olur. [87b]
- *Gözi dānede olan kuşun boynu fakda olur. [88a-ek]*
- *Gurbette öğünmek hamāmda türki çağırmaq gibidir. [85a-ek]*
- *G.tini kiraya vèren acısına katlanur. [88a]*
- *G.tini kiraya vèren elini karşu vèrmez. [88a]*
- *Ġam benim borç seniñ. [85a-ek]*
- *Ġam güninde takye başa dar gelür. [85a]*
- *Ġamdan ölmem korkarım ġayret helāk eyler beni. [85a-ek]*
- *Ġarib itinı kuyruğı g.tünde gerek. [85a-ek]*
- *Ġarib kuşın yuvasın Tanrı yapar. [85a]*
- *Ġaribin yatağı ya han ya külhandır. [85a]*
- *Ġavgada yumruğa bakılmaz. [85a-ek]*
- *Gāvura bakınca cingāne müselmāndır. [88a-ek]*
- *Gāvura tarılup da orıcı yème. [88a-ek]*
- *Ġayret imāndandır. [85a-ek]*
- *Ġayret kişiyi helāke vèrir. [85a]*
- *Ġayret yerin kımaz. [85a]*
- *Ġayretsiz adamda ġam olmaz. [85a]*
- *Geçmişe mazi yenmişe kuzı derler. [87b-ek]*
- *Gel buldı yeyecek dayma gel deyecek. [87b-ek]*
- *Gelen gidene rahmet okudur. [87b-ek]*
- *Gelini ata bindirmişler ya naşib demiş. [88a]*
- *Gemisini kırtaran kapudandır. [87b-ek]*
- *Gemiye dīvārda şuyı bardağda demişler. [87b]*
- *Gerekdir kendüzin bilmezlere kendüyi bildirmek. [87b]*
- *Gezen tilkü yatan arslandan yegdür. [88a-ek]*
- *Géceler gebedür(?) [87b-ek]*
- *Gir bağçeye yıkmağa. [84b-ek]*
- *Gizlice çocuğa kalan āşkara toğurur. [87b-ek]*
- *Gizlü boğaya gelen āşikāre kulunlar. [88a]*
- *Gök güremeyince Allah Allah demezler. [88a]*
- *Gökden ne yağar yer kabul etmez? [88a]*
- *Gönül belā yüz kara. [87b-ek]*
- *Ġamāla semeri öküze boynuzı ağır gelmez. [74b-ek]*
- *Ġamām büyük begendigin yerde şoyın. [74b]*
- *Ġamāma giren derler. [74b]*
- *Ġamāmcı gibi hem s.kenden alur hem s.kilenden. [75a-ek]*
- *Ġamāmda kurnāya düğünde surnāya. [74b]*
- *Ġamāmda türki çağırmaq ġurbette öğünmek. [74b]*
- *Ġamir işine karışma. [76a-ek]*
- *Ġancı tavuğı gibi yolcu b.kıyla geçinür. [76a-ek]*
- *Ġāne alma kıoşu al. [69b]*
- *Ġarāmādenin gözi yaşlu olur. [74b]*
- *Ġarcına göre pişür aşını, kıcaña göre bağla başını. [76a-ek]*
- *Ġarman şonı dervişlerin. [75b]*
- *Ġarman yaran olıcak ne teklif şamana. [75b]*
- *Ġasan tağı arpalık eger şaban yürürse her bir odun bir tavuk eger köyli vèrürse. [75a-ek]*
- *Ġasıs ile cömerdin ħarcı birdir. [75b]*

⁷ Yazmada "eşeklik"

- *Gügendigim⁸ karlı tağ sana da mı kar yağdı? [88a]*
- *Gügendigim⁹ karlı tağlar üstüne üstüme yıkıldı. [88b-ek]*
- *Gül dikensiz olmaz. [88a]*
- *Güler yüz tatlı söz ayuyu inden çıkarur, kara yüz acı söz adamı dinden çıkarur. [87b-ek]*
- *Gülme konuşuğa gelür başuğa. [88b-ek]*
- *Gün doğmadan neler doğar. [87b]*
- *Günāh est kebāirest bārī hube est. [87b-ek]*
- *Hācī dēdigīñ haçı koltuğunda çıkar. [74b]*
- *Hācī hācıyı Mekke' de derviş dervişi tekyede. [74b]*
- *Hācī mı hācī mı, cānım bayağı adam. [74b]*
- *Haddini bilmeze haddini bildirmek öksüze kaftān giydirmek gibidir. [74b]*
- *Hak dēyince akan şular тұrur. [74b]*
- *Hak söze mecnūn daħi razıdır. [74b]*
- *Haleb anda ise arşun bundadır. [74b]*
- *Haleb yolunda eşek izi mi ararsın? [74b]*
- *Halebde eşek nerdbāna çıkar. [74b]*
- *Hālīs altun hile götürmez. [75b]*
- *Halk¹⁰ dēdigi olmaz Hak dēdigi olur. [75b]*
- *Halk içinde eşegin kuyruğın kesme kimi kışa dēr kimi uzun. [75b]*
- *Halkın geçdiği köprüden geçmelidir. [76a-ek]*
- *Hallāc os.rıgı gibi aralığa gitdi. [74b-ek]*
- *Her egriye yayım, her gördiğine dāyım dēme. [91b-ek]*
- *Her gördiğin şakallıyı baban şanma. [91b-ek]*
- *Her gördiğin taşviri zī ruh mı şanursm? [91b]*
- *Her horus kendi çöplüğünde öter. [91b]*
- *Her kavaraya bıyık tutma. [91b]*
- *Her kime iyilik edersen şakın andan kendinji. [91b-ek]*
- *Her koyun kendi bacağından aşılır. [91b]*
- *Her köpek kurda varmaz. [91b]*
- *Her kuşun eti yènmez. [91b]*
- *Her rengi boyadık da fıstığı mı kaldı? [92a-ek]*
- *Her sözünde bir katır cerimesi(?) var. [91b-ek]*
- *Her şey biter ama kösenin şakalı bitmez. [92a-ek]*
- *Her 'usrın bir yūsri [91b]*
- *Her yigitiñ bir yoğurt yēyişi var. [91b-ek]*
- *Her zamān hūmār olmaz. [91b]*
- *Her ziyān bir fend ne ziyān dükenür ne fend. [91b]*
- *Herkes kürek yapar şapın ortaya getüremez. [91b]*
- *Herkes sakız çigner amā Kürd kıızı gibi dadın çıkaramaz. [91b-ek]*
- *Herkesin bir derdi var degirmencinin daħi şu. [91b]*
- *Herkesün arşununa göre bez vèrmezler. [92a-ek]*
- *Hım hım ile burunsuz biri birinden uğursuz. [75b-ek]*
- *Hımarın ölümi köpege düğündür. [75a-ek]*
- *Hāsīs ile cömerdin hārcı birdir. [75b-ek]*
- *Hāsmın karıncaysa merdāne bil. [75b]*
- *Hāsteye döşek mi sorarsm? [75b]*
- *Hāsteyi döşekde yap(?) [75b]*
- *Hāydan gelen hūya gider. [91b]*
- *Hāyırdan kaç ki günāha girmeyesin. [76a-ek]*
- *Hāyırlı mal boğazdan geçendir. [76a-ek]*
- *Hāyırsız .ma mayıs b.ku yama. [75b-ek]*
- *Hāyır şan işiñe, hāyır gelsün başuğa. [75b-ek]*
- *Helālüzāde iş [yapar] hāramüzāde bāzār bozar. [74b]*
- *Hem kaçar hem tavul çalar. [91b-ek]*
- *Hem kel hem fođul. [92a-ek]*
- *Hem zügürt hem s.ki büyüük. [91b]*
- *Hepsi bitdi de Fatmacıñın her şeyi bitdi de legeni örtüsü mi kaldı? [92a-ek]*
- *Her ağılıyanın bir derdi vardır. [91b]*
- *Her bir şakaldan bir kıl alınsa köseye şakal olur. [92a-ek]*
- *Her cevāhir taşdır amā her taş cevher olmaz. [91b-ek]*
- *Her çalıya kuş konmaz. [91b]*
- *Her deli veli olmaz. [91b]*
- *Her dut(?) dēdigiñ keçi olsa tağ taş keçi olurdu. [91b-ek]*
- *Işmarlama hac kabül olmaz. [69b]*
- *İçi beni yaqar tışı eli. [68a-ek]*
- *Eden bulur inleyen ölür. [67b-ek]*
- *İgde de var çarħda da var egiren [...] da var. [68a]*
- *İgne delüğinden Hindistān'ı seyr eder. [67a]*
- *Ihmāliñ devlete zarar vardır. [68a-ek]*
- *İki 'akıllu bir kılı kırmamışlar. [67a]*
- *İki arslan bir postda olmaz. [67a-ek]*
- *İki canbaz bir ipde oynamaz. [67a-ek]*
- *İki çıplak bir hāmāmda yaraşur. [67a]*
- *İki delüye bir uşlu. [67a]*
- *İki el bir baş içündür. [67a]*
- *İki gönül bir olunca şamanlık seyrān olur. [67a]*
- *İki karpuz bir koltuğa şıgmaz. [67a]*
- *İki kedi bir arslana besdir. [67a]*
- *İki kişi imāndan çıkınca bir kişi cāndan çıkar. [68a-ek]*
- *İki kişiyeye bir söz. [67a]*
- *İki müşteri bir kurulu çiftten yegdir. [67a]*
- *İki öküze şaman vèremez. [67a]*
- *İlk bāzār bāzārdır. [69b]*
- *İlk bāzār bāzārdır. [67b-ek]*
- *İmām evinden aş ölü gözünden yaş. [68b]*
- *İmām os.runca cemā'at ş.çar. [66b-ek]*
- *İnanma dostuğa şaman toldırır postuğa. [68a-ek]*
- *İnsān kocar gönül kocar. [67b]*
- *İnsān ikrārından, hāyvān yularından. [69b]*
- *İnsān söyleşerek hāyvān koqlaşarak. [66b]*

⁸ Güvendiğim

⁹ Güvendiğim

¹⁰ Yazmada خالو

<ul style="list-style-type: none"> • <i>Hırlaya hırlaya yaşamadan ölmesi yegdir.</i> [76a-ek] • <i>Hırlı s.kdi, kim Hâcî Evhâd tekyesine gelmez.</i> [75b] • <i>Hırsız oñaydı şıçan oñardı</i> [76a-ek] • <i>Hırsıza beglerin borcu var.</i> [75b] • <i>Hırsızın yaşaması sübaşının ihmâlidir.</i> [75b] • <i>Hıyâr akçesiyle alınan eşegin ölümi şudandır.</i> [75b] • <i>Hîle ile iş gören miñnetle cân vèrir.</i> [74b] • <i>Hîle ile oñaydı şıçan oñardı.</i> [74b] • <i>Hilekârın mûmî şabâha kadar yanmaz.</i> [74b-ek] • <i>Hoca teneşü[r]i bilir.</i> [75b] • <i>Horüs çok olan yerde şabâh geç olur.</i> [75b-ek] • <i>Huy cânın altındadır.</i> [75b-ek] • <i>Huylı huyından geçmez.</i> [75b-ek] • <i>Huz mâ şafâ da ' mâ keder</i> [75b] • <i>Hudâ'dan korkmayandan sen kork.</i> [69b] • <i>'Irz ehli 'ırzından korkar.</i> [84a] • <i>İşlanmışın yağmurdan pervası yokdur.</i> [66b] • <i>İş gör de başı yar, adam ol da başı yar.</i> [66b-ek] • <i>İş işi gösterir.</i> [68a] • <i>İş olacağına varır.</i> [69b-ek] • <i>İşden artmaz dişden artar.</i> [69b] • <i>İşim bitdi s.kim g.tüne.</i> [68a] • <i>İşin bilen yorulmaz.</i> [69b] • <i>İşin bitinceye dek ayuya dayı dè.</i> [68a] • <i>İşleyen demür ışlar.</i> [67a-ek] • <i>İt ayağını taşdan şakinma.</i> [69a] • <i>İt dişi tonuz derisi.</i> [69a] • <i>İt s.kinden iy[i]lik umma.</i> [68b] • <i>İt sürü, akçe kazan.</i> [68b] • <i>İt ürür kârbân geçer.</i> [68b] • <i>İte iş buyurmuşlar it dañi kıyruğuna buyurmuş.</i> [67a] • <i>İti an da eline taş al.</i> [67a-ek] • <i>İtin 'akalsızını yüzmek öğrenmeğe şuya atarlar.</i> [68b-ek] • <i>İtin çağşırı olmaz.</i> [69a-ek] • <i>İtmegine tereyağı sürer.</i> [69b-ek] • <i>İvmekle menzil alınmaz.</i> [68a] • <i>İy[i]lik eyle kele, onu gitsün ele.</i> [67b] • <i>İyilige kemlik.</i> [67b] • <i>İyülige iy[i]lik olaydı kara öküze bıçak olmazdı.</i> [67b] • <i>İyülik eyle at denize balık bilmezse Hâlık bilir.</i> [67b] • <i>Ka 'be'ye varandan mı sorasın Şam'dan dönenden mi?</i> [87b] • <i>Kabül olmayacak du 'âya âmin dènilmez.</i> [86b-ek] • <i>Kaçan balık büyük olur.</i> [87a-ek] • <i>Kaçan da Allah Allah dèr kıvan da.</i> [87a-ek] • <i>Kâfiyeyi boşlamadan şâfiyeyi boşamak yegdir.</i> [86b] 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>İnsana iy[i]lik yaramaz.</i> [66b] • <i>İnsânın 'aklı ya ş.çarken ya kaçarken gelür.</i> [68a-ek] • <i>İnsânın alacası içinden hayvânın taşrasında.</i> [67a] • <i>İnsânın eti yinmez derisi giyilmez.</i> [68b] • <i>İnsânın toğdığı yer değil vatani toydığı yèdir.</i> [66b-ek] • <i>İpe un serme.</i> [68a] • <i>İpegi yâriye götürmez.</i> [66b] • <i>İpiyle kuşağı s.kiyle t.şağı.</i> [69b] • <i>İpiyle kıyuya inilmez.</i> [68b-ek] • <i>İpiyle kıyuya inilmez.</i> [70a-ek] • <i>İsmi de defterde kendüsün mahşerde.</i> [69a-ek] • <i>İstanbul'da evim Karadeniz'de gemim.</i> [69b] • <i>İstedigini başa taç, istemedigini k.ça tıkaç.</i> [68b-ek] • <i>İstenmeyen yurt dibinde kalur.</i> [67b-ek] • <i>İsteyenin bir yüzi vermeyenin iki yüzi.</i> [69b] • <i>Karada gez izini belli etme.</i> [86a] • <i>Karğa kekligin sekişin görmüş kendü yürüyüşün unutmuş.</i> [86b] • <i>Karğa yavrusına öğüt vermiş yavrusu dañi elinde taş hazır ise (?) dèmiş.</i> [86a] • <i>Karı ile çıkma yola başına alma belâ.</i> [86b-ek] • <i>Karı vardır çörden çöpden aş yapar, karı vardır tonunun ağını yaş yapar.</i> [86b-ek] • <i>Karınca kaderince.</i> [86a] • <i>Karincanın kanadlanması zevâline delîldür.</i> [87a-ek] • <i>Karincaya eşek s.ki g.tüne olsun dèmişler münâsib ise ne dèrim dèmiş.</i> [86b-ek] • <i>Karpüzü kesmekle yürek şogumuz.</i> [86b-ek] • <i>Qartala bir oğ tokunmuş kendi yeleginden.</i> [86a-ek] • <i>Qartala oğ tokunmuş kendü yeleginden.</i> [86a] • <i>Qaş ile göz, kısurı söz.</i> [87a-ek] • <i>Qaş yaparken göz çıkarır.</i> [87a-ek] • <i>Qaşığıyla yedir[ir], şapıyla gözünü çıkarır.</i> [86b-ek] • <i>Qatıra şormuşlar baban kimdir, dayım atdır dèmiş.</i> [86b] • <i>Qavun değil ki g.tüni kıoklayayım.</i> [87a-ek] • <i>Qaymağını seven inegini yanında taşur.</i> [87a-ek] • <i>Qaz gelen yerden tavuk esirgenmez.</i> [87a-ek] • <i>Qaz kaz ile bâz bâz ile kel tavuk kel horüs ile</i> [86a] • <i>Qaz yavrusını pek sever amâ memesi yokdur.</i> [87a-ek] • <i>Qazan kazan vèr kazana.</i> [86a] • <i>Qazan kazana g.tün kara dèmiş, tencere 'arlanmış yère düşmüş.</i> [87a-ek] • <i>Qazı koz anlar.</i> [87a-ek] • <i>Keçinin g.ti gicince¹⁹ şobanın şopasına sürinür.</i> [87b] • <i>Keçiye cân kıayısı kaşşaba yağ.</i> [87b] • <i>Kederle geçen günler 'ömürden şayılmaz.</i> [88a-ek] • <i>Kedi minı görmüş de yara zan etmiş.</i> [88a-ek]
--	--

¹⁹ kaşınca

- *Kāh s.k uzar kāh t.şak.* [88a]
- *Kalkān āletin inşāfı olmaz.* [86a]
- *Kangı taş katı ise başını aña ur.* [87a-ek]
- *Kanı kan ile yıkamazlar şu ile yıkarlar.* [86b-ek]
- *Kar da beyāzdir ammā üstüne köpekler yatarlar(?)* [87a-ek]
- *Kara [...] bolluğında gül yenilmez.* [85b-ek]
- *Kara yanına varma, kara bulaşur.* [86a]
- *Karadan ālet oñarır.* [86a]
- *Karamanın koyunu şonra çıkar oyunu.* [87a-ek]
- *Kelin emi olsa kendine olur.* [88a-ek]
- *Kelin merhemi olsa kendi başına sürer.* [87b]
- *Kelpetan olsañ t.şagımdan bir kıl koparamazsın.* [88a-ek]
- *Kenārına bak bezini al anasına bak kızını al.* [88a-ek]
- *Kendi düşen ağlamaz.* [88a]
- *Kendi gözindeki direği görmez de elin gözindeki çöpi görür.* [88b-ek]
- *Kendi mumını yakub elin mālını hesāb etme.* [87b]
- *Kerāmsiz şeyhün künbedi başına yıkılsun.* [88a-ek]
- *Kesilen baş bir daha bitmez.* [87b-ek]
- *Kesilen baş bitmez.* [87b]
- *Keskin ‘akıl kerāmete kıç atdırır.* [88a-ek]
- *Keskin sirke küpine zarar.* [88a-ek]
- *Kılıç kının kesmez.* [86a]
- *Kır atın yanında turan ya huyundan ya tüyünden.* [86b-ek]
- *Kırk ebeli çocuk ya kör toğar ya topal.* [86b]
- *Kırk koz görmeyince taş atmaz.* [86a]
- *Kırk serçeden bir börek olmaz.* [86a]
- *Kırk serçeye bir taş.* [86a]
- *Kırk yıl yarak bir gün gerek.* [86a]
- *Kırk yılda bir hırsızlığa çıkdı o da ay aşşāmdan toğdı.* [86b-ek]
- *Kırk yılda intikām alan ‘acele etdim demiş.* [86a]
- *Kırkda bir qarı sözi dinle.* [87a-ek]
- *Kırlanğıç zararlız dērler, Hind’de çivid ekene sor.* [86b]
- *Kıtlıkda bokın yēyen ucuzlukda utanur.* [86b]
- *Kız anaya çeker oğlan dayıya.* [86b]
- *Kız kocayınca gayret dayıya düşer.* [86a]
- *Kızı kendi keyfine koysalar ya tavulciya varur ya surnaciya.* [86b-ek]
- *Kızıl akce ile ‘arifāneye girilmez.* [86a]
- *Kızım saña söylerim gelinim sen işit.* [86b-ek]
- *Kim bilür kim kazanur kim yer.* [88a-ek]
- *Kimi çāmdan ölüy yigit .mdan.* [87b-ek]
- *Kiminin devesi kiminin du ‘ası.* [88b-ek]
- *Kimsenin köpeğine oş, tavuğına kış deme.* [87b-ek]
- *Kisede para var ise karnı aç tutma.* [87b]
- *Kedi ne budı ne?* [87b]
- *Kedi yetişmediği cigere murdār dēr imiş.* [88a-ek]
- *Kediler gidince fāreler baş kaldırır.* [88a-ek]
- *Kedinin yüregliği samanlığa kadardır.* [87b]
- *Qorhu bekler tağları.* [86b]
- *Qorqaq bāzergān ne kār ēder ne zarar.* [87a-ek]
- *Qorkulu düşin şonı hayırludur.* [87a-ek]
- *Qoyun arkadan atlayınca keçi g.tiñ açıldı dēr gülermiş.* [86b-ek]
- *Qoyun bulunmadığı yerde keçiye ‘Abdu’r rahman Çelebi dērler.* [86b]
- *Qoyunun sürisi kurdun birisi.* [86b]
- *Kölenin sofisi şeytānın maşharasıdır.* [88a-ek]
- *Köpege minnet ēylemekden kapuyı beklemek yegdir.* [88a]
- *Köpege peynir tulumı inanmağa beñzer(?).* [88a-ek]
- *Köpegi öldirene süridirler.* [88a-ek]
- *Köpeğin eceli gelince cāmi ‘dīvārına siger.²⁰* [87b]
- *Köpek b.k yemekle deniz murdār olmaz.* [87b]
- *Köpek bile yalağın kakımur(?).* [88a-ek]
- *Köpek denize düşince yüzmesini öğrenmez.* [88a-ek]
- *Köpek dostına [da] ürür düşmene [de].* [88a-ek]
- *Köpek ile harāra girilmez.* [88a-ek]
- *Köpek köpegi yağmalaymcaya dek bir firun etmek adar(?)*[88a-ek]
- *Köpek kudurur ise kendi başını yer.* [88a-ek]
- *Köpeksiz köy bulmuş degneksiz gezer* [87b]
- *Köprüyi geçinceye dek şeytāna pīrim demiş.* [87b]
- *Kör düşdiği çukura bir dağı düşmez.* [87b]
- *Kör görmez ammā sezer.* [88a]
- *Kör hāsmını bilür.* [87b]
- *Kör kör barmağım gözine.* [88b-ek]
- *Kör odur kim düşdiği kuyuya bir dağı düşer.* [88b-ek]
- *Kör ölür bādām gözli olur kel ölür şırma saçlı olur.* [88a-ek]
- *Kör ölür bādem gözli olur.* [87b]
- *Kör tutduğım s.ker.* [87b]
- *Köti gider yerine eyü gelmez.* [88a-ek]
- *Köti söz kem akça şahibiniñdir.* [88a-ek]
- *Köy köpegi şehre gelince Fārisi okur.* [88a]
- *Köyli köpegi gibi tamdan ürür.* [87b-ek]
- *Köylü iti gibi ağızı kurt korkudur g.ti cān korkusı çeker.* [87b-ek]
- *Kuduz köpek kendi başını yer.* [87a-ek]
- *Qul azmayınca belāsın bulmaz.* [87a-ek]
- *Mināreyi çalan gılāfın hāzırlar.* [89a]
- *Misāfir köpeğinin guyruğı buñı arasında gerek.* [89a]
- *Muħānnesi koğma yarar ēdersin.* [89a]
- *Muħādder olmayınca naşib olmaz.* [89a]

²⁰ siğ.: İşemek

<ul style="list-style-type: none"> • Kişi refikinden azar. [88a] • Konşu tavuğu konşuya kaz görünür. [86b] • Kul buñalmayınca Hızır yetişmez. [87a-ek] • Kul kusursuz olmaz. [87a-ek] • Kulağı kirişdedür. [86b-ek] • Kulağuzun karğa olunca burnu herzedden çıkmaz. [86b] • Kundur¹¹ tavuk her gün piliç. [86b-ek] • Kurbağa demiş vararak vararak [86b] • Kurbağının ömri âhenk ile geçer. [86b] • Kurd kocayınca köpeğin meşhâresi olur. [86a] • Kurd konşusun yimez. [86a] • Kurda niçün boynun kalın demişler, işimi kendü elimle görürüm demiş. [86b] • Kurdun adı var dilkü var baş keser. [86b] • Kuru ağac yemiş vèrmez. [86a] • Kuru s.k düşman büzüğüne. [86b] • Kurt tumanlı günü sever. [87a-ek] • Kuru yanında yaş da yanar. [86a] • Kuş uçmaz kârvân¹² yürimez. [87a-ek] • Kuş dâneye üşer. [87a-ek] • Kuşu yine kuş ile tutarlar. [87a-ek] • Kuşuna göre kuyruğu. [86a] • Kuşu yuvalandı kaşığını buldı. [86a] • Kutlu gün toğuşdan bellüdür. [87a-ek] • Kuyuyu boyunca kaz. [86a] • Kuyuyu kazan içine düşer. [86b-ek] • Kuyuyu kazarsan boyunca kaz. [86b-ek] • Kuzguna yavrusu güzeldir. [86a] • Küllükte bitmiş ama gül bitmiş. [88a-ek] • Kürd işi ödünç olur. [88a] • Lâf ile peynir gemisi yürimez. [88b-ek] • Leyleğin ömri lağ lağ ile geçer. [88b] • Loğma karın toymuraz muhabbet artırır. [88b-ek] • Lori kuşu kemügi ölçer yudar. [88b] • Mahkeme kağıya mülk olmaz. [89b-ek] • Mal cânın yonkasıdır. [89b-ek] • Mazlûmun âhu yerde kalmaz. [89a] • Menemen ovası deniz yalısu kişiye hoş gelür kendi bilgisi. [89a] • Merâmı kalaycılık degil g.t çalkamak. [89b-ek] • Meşeldir tekyede şorbayı bekleyenler yer. [89a] • Meyhâneci şazel almaz. [89a] • Mîvesiz ağaca taş atmazlar. [89b-ek] • Mızrâk çuvala şıgmaz. [89a] • Oka Gelibolu'da atasın [67a] • Okumadan âlim, gezmeden seyrah. [68a-ek] • Olacak çocuk b.kundan bellidir. [68b] • On barmağı yağlı kara. [69b-ek] • Onmayacak hâciyi devede yılan soğar. [68a-ek] 	<ul style="list-style-type: none"> • Müft sirke baldan tatlı. [89a] • Mühr kimde ise Süleymân odur. [89b-ek] • Mürüvete endâze olmaz. [89b-ek] • Müselmân mahallesinde şalyangoz satılmaz. [89b-ek] • Nādâna söz anlatmak deveyi hendek atlatmak gibidir. [90a] • Na'ıncı keseri kendüye yüzer. [90a] • Nâmerdin başı göge erse yine nâmerd. [90a] • Naşibin var ise gelür Yemen'den, naşibin yoğ ise düşer dehenden. [90a] • Naşibinde var ise kaşığında çıkar. [90a-ek] • Ne bağda bağım var ne çakalda alacağım var. [90a] • Ne çiğ yedim ne karnım ağrır. [90a] • Ne kadar et arık olsa ekmek üzere yakuşur. [90a] • Ne kanda turur ne kında. [90a] • Ne kara yerde yaturum ne kara kura düş görürüm. [90a] • Ne sert ol aşıl ne yavaş ol basıl. [90a-ek] • Ne Şâm'ın şekeri ne Arab'ın yüzi [90a] • Ne şeytânı gör ne şalavât getür. [90a-ek] • Ne şîr-i şütür ne didâr-ı Arab [90a] • Ne tarlada tarım var ne serçe ile da'vâm var. [90a-ek] • Ne vèrdin elime ne çalayım yüziye? [90a] • Ne zamân araba geçdi ne vakt öküz ş.çdı? [90a-ek] • Nefesiye el verirse borizân ol. [90a] • Nerede çokluk orada b.kluk. [90a-ek] • Nohûd gibi her aşu girme. [90a] • Nuri kuşu dâneyi evvelâ ölçer şonra yuğar. [90a-ek] • O kadar kuşur kağı kızında da bulunur. [67a-ek] • Ocağ egrî olursa olsun tütünü toğrı çıksun. [69a] • Oğlan almış oyuna gitmiş çoban almış koyun[a] gitmiş. [67b-ek] • Ok yaydan çıkdı. [66b-ek] • Ok yaydan çıkdı. [68a-ek] • Rakib ölsün de ne yüzden ölürsen ölsün. [78b-ek] • Rakib ölsün de imânla gerek imânsız [78b] • Refiksiz yola gidilmez. [78b] • Rûsbîde nâmüs olsa puştda ar, söğüd ayvâ vèrirdi kavak nâr. [78b-ek] • Rûsbînin gözi yaşlı olur. [78b-ek] • Rûsbînin tokuz tomı olurmuş birini giyer sekizini ele giydirmiş. [78b-ek] • Rûsbîye demişler ki niçün toğurmazsın biri yapar biri bozar demiş. [78b-ek] • Rûsbîyi s.kden mi korkudursun. [78b-ek] • Rûsbuyu şüret şatar. [78b] • Rüşvet kapudan girince adl bacadan çıkar. [78b] • Ş.çdığımız bize yüzmek öğrediyor. [81a]
---	--

¹¹ Kuyruğu kısa hayvan (TDK 1993, s. 3001)

¹² Yazmada kolan "yaban eşiği" (TDK 1996, s. 2610) sözcüğü de bulunmaktadır.

<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ornmayan kediniñ vardır bir derdi.</i> [68a-ek] • <i>‘Osmanlu, tavşanı ‘araba ile avlar.</i> [84a] • <i>Os.ruklı g.te arpa etmegi bahâne.</i> [68b-ek] • <i>Ot düşdüğü yerde yanar.</i> [68b-ek] • <i>Oynayamayan oğlan yerim tar dér.</i> [66b] • <i>Öğüt vèren çokdur ammâ etmek vèren yokdur.</i> [68b-ek] • <i>Öksüz oğlan kendi keser göbegin.</i> [68a] • <i>Öksüze huyâr vèrmişler egridir dèyü begenmemiş.</i> [68b] • <i>Öküz öldi o[r]taklık ayrıldı.</i> [66b] • <i>Öküz ölünce bıçak yetişdiren çok olur.</i> [67a-ek] • <i>Öküzün boynuzu yük degildir.</i> [69b] • <i>Öküzün tarlaya bakması tarlaya zarar getürür.</i> [69a] • <i>Ölecek hasta yaşdığa ş.çar.</i> [68a-ek] • <i>Ölme eşegim ölme yonca bitince ye.</i> [67b] • <i>Ölümi gören hastalığa katlanır.</i> [67a-ek] • <i>Ölünün s.ki ağlayanın büzüğüne.</i> [68b] • <i>Ölürsem yer begensün kalursam il begensün.</i> [68a-ek] • <i>Ölürüm dèyeniñ üstüne varılmaz.</i> [66b-ek] • <i>Öñünü bana bana şorunı şana şana.</i> [68b-ek] • <i>Üykülü(?) öküz dügene¹³ sıçgan olur.</i> [69b-ek] • <i>Öyke¹⁴ ile kalkan ziyân ile oturur.</i> [68a] • <i>Pâdişâhı görmeyen ‘ibret alsun otağmdan.</i> [71a] • <i>Para dèyü komşu bokını kapar.</i> [71a-ek] • <i>Parasına kıyamayan .mı anasında görür.</i> [71a-ek] • <i>Parayı vèren düdüğü çalar.</i> [71b-ek] • <i>Payas’a pirince giderken evdeki bulğurdan olduk.</i> [71a-ek] • <i>Pençsenbeniñ gelişi çarşanbadan bellüdür.</i> [71b-ek] • <i>Peşkeş atın dişine bakılmaz.</i> [70b] • <i>Pişmiş aş şoğuk şu katma.</i> [71a-ek] • <i>Puştda nâmûs olsa rûsbîde ‘âr; söğüd, ayva vèrür kavağ nâr.</i> [71b-ek] • <i>Puştdan vefâ zehrden şifâ.</i> [71b-ek] • <i>Puştuñ şonı dedelik rûsbîniñ şonı ebelik.</i> [71b-ek] • <i>Râfîzî rûz-ı kıyâmet har buved zîr-i Yehüd.</i> [78b] • <i>Şaman altından şu yürüdür.</i> [81a] • <i>Şap yéyüp şaman ş.çar.</i> [81b-ek] • <i>Şarb sirke kendü kabına zarardır.</i> [81a] • <i>Şarı aşı yéyen olsun gügegi¹⁵.</i> [81a] • <i>Şarığım beyâz ammâ şâbünü vèresiyedir.</i> [81b-ek] • <i>Şarmısağı gelin ètmişler kırk gün koşu çıkmamış.</i> [81a] • <i>Şayılı koyunu kurd yemez mi?</i> [81a] • <i>Şebt nebt</i> [72b] 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>S.keceğim vakit ş.çacağı geldi.</i> [79b] • <i>S.ker s.ker çıkar gider, sermayesi s.kidir.</i> [92b-ek] • <i>S.ki çarşafa tolaşdı.</i> [80a-ek] • <i>S.kime deyecek(?) os.ruğı yok.</i> [79b] • <i>S.kimi keser kaşaba minnet èylemem.</i> [79b] • <i>s.kini kesme [...] acısını bilesin.</i> [80a-ek] • <i>Şabâh ola hayrı gele.</i> [81a] • <i>Şabâh ola hayrı gele.</i> [81a] • <i>Şabr ile koruk hulv, tut yaprağı atlas olur.</i> [81a] • <i>Şabrın şonı selâmetdir.</i> [81b-ek] • <i>Şağ baş yaşdık istemez.</i> [81a] • <i>Şağ g.t y.rağ bazarında belli olur.</i> [81a] • <i>Şağ ne bilür hasta olanın halini.</i> [81b-ek] • <i>Şağ olan baş yine kavuşur.</i> [81a] • <i>Şağ öküz çürük şaman neylesün?</i> [81a] • <i>Şağ söz çürük tımardan yegdir (?)</i> [81a] • <i>Şağır için iki kere kâmet olmaz.</i> [81a] • <i>Şağır işitmez ammâ uydırır.</i> [81b-ek] • <i>Şağır os.rduğın işitmez sezer.</i> [81a] • <i>Şağlam tut işini hayr gör düşünji.</i> [81b-ek] • <i>Şâhibinden evvel âhura girme.</i> [81b-ek] • <i>Şâhibine²¹ beñzemeyen evlâd uğrulukdır.</i> [81b] • <i>Şâhibine beñzemeyen mal uğrulukdır.</i> [68a] • <i>Şahlebcî güğümü gibi ağzından bal akar içerişi âteş tolu.</i> [72b-ek] • <i>Şakal ile ‘âkil olsa bir kişi, keçiye danışurlardı her işi.</i> [81b-ek] • <i>Şakım kendin topal körden şağırdan.</i> [81b] • <i>Şakınan göze çöp düşer.</i> [81a] • <i>Şakla şamanı gelür zamânı.</i> [81b-ek] • <i>Söz sözi açar.</i> [79b] • <i>Söz uzun</i> [79b] • <i>Sözi söyleyenden dinleyen ‘ârif gerek.</i> [79b] • <i>Şu akar kör bakar.</i> [81a] • <i>Şu akdığı yere yine akar.</i> [81a] • <i>Şu başdan kesilür.</i> [81b-ek] • <i>Şu bulanmayınca turlmaz.</i> [81a] • <i>Şu uyur düşman uyumaz.</i> [81a] • <i>Şuçluñ döğmişler [de] vâñ arkam demiş.</i> [81b-ek] • <i>Şuda balıkdır.</i> [81b-ek] • <i>Şuda s.kilmiş sıpaya beñzer.</i> [81b-ek] • <i>Şudaki balığa bazar olmaz.</i> [81b-ek] • <i>Şultân Ahmed’de dileniüp Ayasofya’da şadaka vèrür.</i> [80a-ek] • <i>Şuya varmadan çemrenme.</i> [81a] • <i>Şuyı bardakda gemiyi dîvârda.</i> [81b-ek] • <i>Şuyı başdan keserler.</i> [81b-ek] • <i>Şuyı getüren de bir destiyi kıran da.</i> [81a]
--	--

¹³ düven

¹⁴ öfke

¹⁵ güveyi

²¹ Yazmada bu kelimenin altına “babasına” yazılmıştır.

- *Sebete'l'-arş şumme'n-nukûş* [72b]
- *Selâm 'aleyküm balık evvelâ yaorum (?)* [79b]
- *Sen bâzârlığına bak kulağı tobradadır.* [80a-ek]
- *Sen kazan sen ye, harabende(?) katırımı avar[e] gütmte.* [79b]
- *Sen Mısır'dan tiryâk getirince herifi ilan şokar.* [79b]
- *Serçeden korkan taru ekmez.* [79b]
- *Serçeye çubuğ beredir.* [79b-ek]
- *Serçeyi bülbül dèyü şatar.* [79b]
- *Sev seni seveni hâkle yeksân ise [de] sevme seni sevmeyeni Mısır'a sultân ise.* [80a-ek]
- *Seveniñ kulıyuz sevmeyenin şultânı.* [79b]
- *Sever imiş yıkılan yıkılanı.* [79b]
- *Seyl gider kum kalur.* [79b]
- *Şıçan deliği bir altuna.* [81b-ek]
- *Şıçan sidigi denize fâi' de.* [81a]
- *Şidkâla kaçana erişilmez.* [81b-ek]
- *Sıpalı eşek harman tağıtır.* [79b-ek]
- *Sırrını sır edenin demine hü.* [80a-ek]
- *Simâî pilavı ile oğlan sevilmez.* [79b]
- *Sinek murdâr değil mi' de bulandırır.* [79b]
- *Sinek pekmezciyi bilir.* [79b]
- *Sofı şoğan yimez bulsa kabuğunu kımaz.* [81a]
- *Şoğuk temür dögülmez.* [81a]
- *Soluğunu al da borazancı başı ol.* [82a-ek]
- *Şonradan görme Ermeni'den dönme.* [81b-ek]
- *Şon pişmanlık fâ'ide vèrmez.* [81b]
- *Şona kalan toña kalur.* [81b-ek]
- *Şora şora insân Bağdad'ı bulur.* [82a-ek]
- *Şoran yolın şaşırmas.* [82a-ek]
- *Şoydur çeker b.kdur koğar.* [81b-ek]
- *Şoyı şoydan köpeği mandradan ara.* [81b-ek]
- *Şoyundığın yerden giyin.* [82a-ek]
- *Söz bir Allah bir.* [79b]
- *Söz ortanın.* [79b]
- *Söz ölüm getirmez.* [79b]
- *Tağlı gelür bağılyı kovar.* [83a-ek]
- *Tam aşuri köpek ür[ü]mez.* [83a-ek]
- *Tama 'kâr şağ iken zügürt aç kalmaz.* [83a-ek]
- *Tamdan düşen halden bilür.* [82b]
- *Tamlaya tamlaya göl olur.* [77a]
- *Tamlaya tamlaya göl olur.* [83a-ek]
- *Tarhuncıya tarhun şatılmaz.* [82b]
- *Taş ol da baş yar.* [83a-ek]
- *Taş taş üstüne kalmasun.* [82b-ek]
- *Taş yerinde ağırdır.* [83a-ek]
- *Tavşan tağa küsmüş tağın haberi yok.* [82b]-
- *Tavşana kaç tazıya tut.* [82b]
- *Tavşanın kaçdığın gördüm etinden ikrâh itdim.* [82b]
- *Tavşanın yüzine bak südini um.* [82b]
- *Suyun çağlamazı insânın söylemezi.* [81b-ek]
- *Süd iken(?) ağızım yandı.* [79b]
- *Sünnet var ama dibine kadar degül.* [80a-ek]
- *Sürüden ayrılan koyunu kurd yer.* [79b]
- *Şaşgın ördek suya g.tünden dalar.* [80b]
- *Şaşşı şaşşı dèyeceğine kör dèyivèr.* [80b-ek]
- *Şaşkın köpek baklavadan pay umar.* [80b-ek]
- *Şaşkın misâfir ev şâhibini ağırlar.* [80b-ek]
- *Şaşkın ördek başını kor kıçıyla talar.* [80b-ek]
- *Şeca'ât arz ederken merd-i kıbtî sirkatın söyler.* [80b-ek]
- *Şem'dân dibine şavk vèrmez.* [80b-ek]
- *Şer işin peyki.* [80b]
- *Şer'-i şerif kesdiği parmak acımaz.* [80b]
- *Şer'-i şerifi hor gören hor olur.* [80b]
- *Şeytân 'azâbda yakışur.* [80b]
- *Şeytân kulağına kurşun.* [80b-ek]
- *Şeytândan imân ummak gibidir.* [80b-ek]
- *Şeytândan melâke toğmaz.* [80b-ek]
- *Şimdi o çamlar bardak oldu.* [80b]
- *Şoban armağanı çam şakızı.* [73a]
- *Şobanın gönli olunca tekeden süd çıkarır.* [73a]
- *Tablakâr başındaki şatar.* [83a-ek]
- *Tağ başından duman kul başından yamân eksük olmaz.* [83a-ek]
- *Tağ tağa kavuşmaz adam adama kavuşur.* [82b]
- *Tağına göre qar.* [82b]
- *Toğru söyleyeni tokuz köyden kıvarlar.* [83a-ek]
- *Toğruyu oğ gibi yabana atarlar, egriyi yay gibi elde tutarlar.* [83a-ek]
- *Tok olan acı halin bilmez.* [83a-ek]
- *Tokuz abdâl bir kaşık ile geçinmiş.* [82b]
- *Tokuz körün bir degneyi²² var.* [82b]
- *Tokuzunda ne ise toksanında odur.* [83a-ek]
- *Toñuz toñuzu çalmaz.* [82b]
- *Toñuzta talanmadan çalıy tolanmak yegdir.* [82b]
- *Toñuzu kıyruğından yer.* [82b]
- *Toñuzun burnın kulağın kes yine toñuz yine toñuz.* [82b]
- *Topal eşekle kârbâna kırişılmaz.* [83a-ek]
- *Toy toya ürkünmiş(?)* [83a-ek]
- *Toyun g.ti tokuz kıriş yırtılmış.* [83a-ek]
- *Tozi kız anlama.* [72a]
- *Töngel ile oruc tutulmaz.* [72a]
- *Turpun şıkından segregi yegdir.* [72a]
- *Tüt dimege tudak gerek.* [82b]
- *Tut kurusuyle oğlan sevilmez.* [72a-ek]
- *Tutulmadık uğrı mumdan toğrı.* [82b]
- *Tuz etmek yèdigin yere hiyânet ètme.* [82b]
- *Tüfenk ile oyun olmaz.* [72a]
- *Tükürsem yüzüm kııarsam gözüm.* [72a-ek]

22 değnek

- Tavulun sesi ırakdan hoş gelür. [82b]
- Tayak eşege yaraşur. [83a-ek]
- *Tedbîri noxşân edüb de taqdîre bühtân eyleme.* [72a-ek]
- Tekyeyi bekleyen içer şorbayı. [72a]
- Temcîd yemeği gibi ışıdır ışıdır yêr. [72b-ek]
- Temür tavında yapışur. [72a]
- *Tencere nerede kaynarsa meymûn orada oynar.* [72a-ek]
- Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş. [72a-ek]
- *Tencire tencireye g.tün kara demiş.* [82b]
- *Terâzûsi keçeden olanın b.kdan olur okkasi.* [72a-ek]
- Tereciye tere satılmaz. [72a-ek]
- Terzî kendi söküğünü dikemez. [72a-ek]
- Terzîye göç demişler ignem başımda demiş. [72a-ek]
- Tevekküllinin gemisi batmaz. [72a-ek]
- Teyzenin t.şığı olaydı dayın olurdu. [72a]
- Tilkü tilkülüğünü bildiresiye kadar post elden gider. [72a-ek]
- Tilkü var başı keser kurdun adı yaman. [72a-ek]
- Tilkünün kaçacağı kürkçi dükkânı. [72a-ek]
- *Tîz biten tîz yiter.* [72a]
- Tîz-reftâr olanın pâyine dâmen dolaşur. [72a]
- *Tobrada ılan görmüş.* [82b]
- Toğrıya Hak yardımcıdır. [82b]
- *Uyuz keçi bınar başımdan içer suyu.* [69a]
- *Uzunun kışaya gönül olunca egiliverir.* [69a]
- Üşenenin oğlu kızı olmamış. [69a]
- *Üzdün üzdün kuyruğuna geldiñ.* [69a]
- Üzüm üzüme göre kararır. [68a]
- Üzüمنى yê bağını sorma. [67b-ek]
- Var evi kerem evi. [91a]
- Varak-ı mihr ü vefâyı kim okur kim dinler. [91a]
- *Varan gelen bal yemiş.* [91a]
- *Varan gelen ökcedir, iş bitüren akcedir.* [91a]
- *Vardığın yerin şomunu büyük ise sen tobrayı küçük götür.* [91a-ek]
- *Varın vëren yâd olmamış.* [91a]
- Varisa pulun olurum kulun yok ise pulun kapudur yolun. [91a-ek]
- Varışına gelişim tarhanaña bulğur aşım. [91a-ek]
- *Vay ana büzücigim, akcesiyledir kuzucağım(?)* [91a]
- Vêresiye şarâb içen iki kere şarhoş olur. [91a]
- Vêrirsen toyur dögersen duyur. [91a-ek]
- Vermeyince Ma'büd ne yapsun Mahmüd? [91a-ek]
- *Ya deve ya deveci ya üstündeki hâci.* [92a-ek]
- Yabancı köpeğin kuyruğı apışı arasında olur.
- Türk işi ödünç olur. [72a]
- *Türk ne bilür bayrâmı lık lık²³ içer ayranı.* [72a]
- *Türk'e beglik vemişler ibtidâ babasını öldürmüş.* [72a]
- Türk'ün 'aklı şonradan gelür. [72a-ek]
- Ucuz etin şorbası tatsız olur. [68b]
- Ucuz etin yahnişi tatsız olur. [68a-ek]
- *Ucuz²⁴ kirâ münâsib yoldaş.* [69b]
- *Uç²⁵ dèyince deve, yük dèyince kuş.* [69a]
- Uğrı ol hırsız ol inşâfi elden koma. [67a]
- Ulu kuşun kısmeti ayağına gelür. [68a-ek]
- Ulu sözi tutmayan uluyı kalur. [69b]
- *Ummadığın çotuk²⁶ araba devirir.* [69b-ek]
- *Ummadığın taş yarar baş.* [68a]
- *Usta hırsız, yavuz hırsız.* [73b-ek]
- *Uştasız ekilen kabağın boynı egri biter.* [68b-ek]
- *Uşağla gitme yola yükün yıkılursa güler yüki yıkılursa ağlar.* [69b]
- Uyur yılanın kuyruğına başma. [68a]
- Yanlış hesâb Bağdâd'dan döner. [93a-ek]
- Yar yıkıldığı gün tozar. [92b-ek]
- Yarası olan kocınur. [92b-ek]
- Yârim beni anşın da bir çürük koz ile. [93a-ek]
- Yârsız kalmış cihânda 'aybsız yâr isteyen. [93a-ek]
- Yaş deri gibi kanğı yana çeksen oraya gider. [93a-ek]
- Yavaş atın çiftesi sert olur. [93a-ek]
- *Yavri kuşun ağzı büyük olur.* [92b-ek]
- *Yedigi b.ka bakmaz da hikmetden dem urur.* [93a-ek]
- *Yekden çıkar yokdan çıkmaz.* [71b-ek]
- Yel kayadan ne alır? [93a-ek]
- Yenice elegim kânde aşayım. [92b-ek]
- *Yêrinden oynayan taş temel tutmaz.* [92a-ek]
- *Yêrsen kapkacak yemezsen kapu açık.* [93a-ek]
- Yêrün kulağı var. [93a-ek]
- Yıl uğursuzundur. [92a-ek]
- Yıl uğursuzundur. [93a-ek]
- *Yılan ile imân bir yerde turmaz.* [92a-dk]
- Yırtıcı kuşın 'ömri az olur. [92a-ek]
- Yigitiñ kötisi olmaz meger ki zügürt ola. [93a-ek]
- *Yeyemeyeceğın b.kun başına geçme.* [93a-ek]
- *Yeyemeyeceğın y.rağın öñüne turma.* [92b-ek]
- *Yoğurdum karadır diyen bulunmaz.* [92b-ek]
- *Yokladık, çakmak taşı çıktı.* [92b-ek]
- *Yol yakın iken dönmesi kolay olur.* [92b-ek]
- *Yolı yol ile ormanı balta ile.* [92b-ek]
- *Yol ile os.rağ g.te s.k.m kurbân olsun.* [93a-ek]
- *Yolun otı kelin g.ti.* [93a-ek]
- Yorganına göre ayağını uzat. [92b-ek]

²³ Yazmada لعلی

²⁴ Yazmada اچور

²⁵ Yazmada "cim" ile چیم

²⁶ çotuk: kütük

<p>[92b-ek]</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Yabancıya vèrme kızın vilâyeti ikidir. [92b-ek]</i> • <i>Yağar eser yolcu yolından kalmaz. [92a-ek]</i> • <i>Yağmur olsa kendi tarlasına yağar. [92a-ek]</i> • <i>Yağmurdan kaçarken toluya tutulduk. [92a-ek]</i> • <i>Yalan ile imân bir yerde тұrmaz. [92a-ek]</i> • <i>Yalancının evi yanmış da kimse inanmamış. [93a-ek]</i> • <i>Yalancının mumu yatsuya kadar yanar. [93a-ek]</i> • <i>Yalnız elin şamatası çıkmaz. [92a-ek]</i> • <i>Yalnız taş dīvâr olmaz. [92a]</i> • <i>Yalnız uçan kuşa zevâl olmaz. [93a-ek]</i> • <i>Yamanmayınca giyilmez yalanmayınca toyulmaz. [92a-ek]</i> • <i>Yan başınğa dön başınğa iki elin yağ ise çal başınğa. [92a-ek]</i> • <i>Yandı ağzım tarhanadan bâri bir aş olaydı/ beni şakşağan urdı bâri bir kuş olaydı. [92b-ek]</i> • <i>Yanğına körük ile varur. [93a-ek]</i> • <i>Yanğına meşa'l ile varur. [93a-ek]</i> • <i>Yanmış yerin otı tîz biter. [92b-ek]</i> • <i>Żarara kimesne şerîk olmaz. [82a]</i> • <i>Żarar-ı âmmdan zarar-ı hâs evladır. [82a]</i> • <i>Żarûretde ayuya dayı dirler. [82a]</i> • <i>Żarûretde gügem daħi yemişdir. [82a]</i> • <i>Żarûrî yâ Mûsâ! [82a-ek]</i> • <i>Zekâtın kadar malın artsun. [79a]</i> • <i>Zengin 'arabasin tağdan aşurur zügürt düz ovada yolun şaşırır. [79a-ek]</i> • <i>Zenginin gönli oluncaya dek zügürtün cânı çıkar. [79a-ek]</i> • <i>Zenginin malı zügürdün çeñesini ağırdır. [79a-ek]</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Yufkayı açan da bir kapudan bakan da bir. [93a-ek]</i> • <i>Yügrük at yemini kendi artırır. [92b-ek]</i> • <i>Yükünü tut da bācını al, gāvurı bul da hāracını al. [92b-ek]</i> • <i>Yüksek tağdan duman eksük olmaz. [92b-ek]</i> • <i>Yüz vèrdiler deliye geldi ş.çdı hālîya. [92b-ek]</i> • <i>Yüz yüzden utanur. [92b-ek]</i> • <i>Yüzünün yumşaklığından tonunun ağı kurımaz. [92b-ek]</i> • <i>Żālime bir żālim bulunur. [83b]</i> • <i>Żālimin endāzesi olmaz. [83b]</i> • <i>Zamān şatar şamanı. [79a]</i> • <i>Żarar fāi'denin karındaşdır. [82a]</i> • <i>Żarar oldıkça hırş gālîb olur. [82a]</i> • <i>Zırvā te'vîl götürmez. [79a-ek]</i> • <i>Zırvā te'vîl götürmez. [83b]</i> • <i>Zikrū'l-'ayş nısfū'l-'ayş²⁷ [78a-ek]</i> • <i>Zor ile güzellik olmaz. [79a]</i> • <i>Zor ile koyına giden köpek hayr etmez. [79a]</i> • <i>Zor oyunu bozar. [79a]</i> • <i>Zora beglerin borcu var. [79a-ek]</i> • <i>Zurriyetsiz insān meyvesiz ağaç gibidir. [78a-ek]</i> • <i>Zügürde borclu olma. [79a]</i> • <i>Zügürt misin hemān öl. [79a]</i>
--	--

SONUÇ

Bu çalışmada 18-19. yüzyıla ait olduğu tahmin edilen bir atasözü mecmuası incelenmiştir. Bu mecmuadaki atasözleri ile ilgili olarak tespit edilen bazı önemli noktalar aşağıda sıralanmıştır:

1. Yazmanın normal metninde 602 atasözü vardır. Sayfa kenarlarına ve boşluklara sonradan eklenen atasözü sayısı ise 585'dir. Böylece toplam atasözü sayısı 1187 olmaktadır. Ancak bu sayıyı "birbirinden farklı atasözü" olarak değerlendirmek yanlış olur çünkü mükerrer kayıtlar vardır. Mesela normal metindeki "Alan şatandan umar. [69b]" atasözü; 66b, 67a ve 68a'nın sayfa kenarlarına birer kez yazılmış durumdadır. "Akılsız başın zahmetin ayak çeker" atasözü hem 84a'nın hem de 84b'nin sayfa kenarına eklenmiştir. "İlin atdığı taş uzak gider" atasözü hem normal metinde 67a'da vardır hem de 67b'nin sayfa kenarına eklenmiştir. "G.tini kiraya vèren acısına katlanır." atasözü, normal metinde 88a'ya iki defa yazılmıştır. "İpiyle kuyuya inilmez." atasözü hem 68b'nin hem de 70a'nın sayfa kenarına eklenmiştir. "Ok yaydan

²⁷ Yeme-içmeyi anmak, yeme içmenin yarısıdır.

çıktı.” atasözü hem 66b’nin hem de 68a’nın sayfa kenarına eklenmiştir. “Şabâh ola hayrı gele” atasözü, normal metinde 81a’ya iki defa yazılmıştır. Normal metinde 69b’de bulunan “İlk bāzār bāzārdır” atasözü, 67b’nin kenarına da eklenmiştir. Normal metinde 77a’da bulunan “Tamlaya tamlaya göl olur.” atasözü, 83a’nın kenarına da eklenmiştir. “Yıl uğursuzundur” atasözü, hem 92a’nın hem de 93a’nın sayfa kenarına eklenmiştir. Normal metinde 83b’de bulunan “Zırva te’vîl götürmez” atasözü, 79a’nın kenarına da eklenmiştir. Başka mükerrer sözler de vardır. Bu gibi mükerrer sözler düşünüldüğünde 1172 atasözü kalmaktadır. “Kesilen baş bir dahâ bitmez.” [87b-ek], “Kesilen baş bitmez.” [87b], “Keliñ emi olsa kendine olur.” [88a-ek], “Keliñ merhemi olsa kendi başına sürer.” [87b], “Çoklığa tarı ekilmez.” [74a-ek] “Çokluğa taru saçılmaz.” [73a] vb. gibi küçük farklılıklar olan atasözleri, bu 1172 sayısına dâhildir. Aşağıda listelenenek olan Arapça, Farsça kalıp sözler ve değişik şairlere ait dizeler de bu sayı içindedir.

2. Yazmadaki sözler; *Kitab-ı Atalar* (İzbudak 1936), Güvahî’nin *Pend-nâme’si* (Hengirmen 1983) ve Ömer Asım Aksoy’un (1988) sözlüğünde yer alan atasözleri ile karşılaştırılmıştır.

Yazmadaki 1187 sözden 16’sı *Kitab-ı Atalar’* da aynen geçmektedir, 117 sözde ise eş ya da yakın anlamlı kelime kullanımından kaynaklanan farklılık vardır. Yazmadaki sözlerden 6’sı *Pend-nâmde’*de aynen geçmektedir, 186 sözde ise eş ya da yakın anlamlı kelime kullanımından kaynaklanan farklılık vardır. Yazmadaki sözlerden 275’i Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde dizin veya açıklama kısmında aynen geçmektedir, 308 sözde ise eş ya da yakın anlamlı kelime kullanımı nedeniyle farklılık vardır. Yazmada olup da bu üç derlemenin üçünde de olmayan söz sayısı ise 562’dir ve ilgili bölümde bu sözler italik olarak dizilmiştir.

3. Osmanlı dönemi atasözü derlemelerinde atasözlerine ek olarak deyimlere, Arapça veya Farsça kalıp sözlerle, berceste mısralara da yer verilmiştir. Bütün bu sözler için de genel olarak “emsâl” terimi kullanılmıştır. *Risâle-i Durûb-ı Emsâl’*de de bu nitelikte sözlerle rastlanmaktadır. Yazmadaki Arapça ve Farsça kalıp sözler şunlardır:

Āferīn ey murğ-ı āb/ dervīş rā şādān koni [69b-ek]

Sebete’l-’arş şümme’n-nukûş [72b]

Huz mā şafā da’ mā keder [75b]

Dīvāne rā kalem nist [77a]

Zikrū’l-’ayş nişfü’l-’ayş [78a]

Żarūrī yā Mūsā [82a]

Der-i maķām hanuñ [77b]

Rāfizi rūz-ı kıyāmet ħar buved zīr-i Yehūd [78b]

Günāh est kebāirest bārī hube est [87b-ek]

Adem Ceyhan (2011a) metinde “mesel” olarak verilmiş olan aşağıdaki berceste mısraların sırası ile Güvâhî, Hâtemî ve Karamanlı Kâmî’ye ait olduğunu tespit etmiştir.

Erenler ħāzıra kılmış du’āyı [69b]

Tîz-reftâr olanıñ pâyine dâmen dolaşur [72a]

Varaq-ı mihr ü vefâyı kim oqur kim diñler [91a]

4. Yazmadaki bazı ek ve sözcüklerin imlâsı konusunda farklı kullanımlar tespit edilmiştir. 23 atasözünde *sağır kefle* yazılması gereken bazı eklerin, *nun* ile yazıldığı görülmüştür: *Işlanmışın* [66b], *atasın* [67a], *şorarsın* [75b], *atın* [71b], *oldığım* [77b-ek], *tarlığın* [70b-ek]... Bu durum, ilk bakışta bir imlâ hatası olarak değerlendirilip derleyicinin yazım konusundaki bilgisizliğine bağlanabilir ancak bir yandan da bazı Arapça ve Farsça sözcüklerin herhangi bir yanlışlık yapılmadan orijinal imlâlarıyla yazıldığı görülmektedir: *nerdbân* [74b], *bâdincân* [69b-ek], *bâd-ı havâ* [70b-ek], *pençsenbe* [71b-ek], *kaşşâb* [87b], *meşhare* [86a], *Horûs* [71a], *kârbân* [68b], *meymûn* [72a-ek], *çirkâb* [73b-ek], *ğilâf* [89a] ...

Ekmek sözcüğü; 8 atasözünde *etmek*, 5 atasözünde *ekmek* olarak yazılmıştır. *Çoban*, *çorba* kelimeleri üçer atasözünde *şın* ile *şoban*, *şorba* şeklinde; birer atasözünde *çim* ile *çoban*, *çorba* olarak yazılmıştır. Ek almamış *kurt* sözcüğünün yazımında da farklılık görülmektedir. Sözcük, normal metinde eksiz olarak 2 kez kullanılmıştır ve *ğurd* olarak yazılmıştır; sayfa kenarlarına eklenen sözlerde de eksiz olarak 2 kez kullanılmıştır ve *ğurt* şeklinde yazılmıştır. *Aç* sözcüğünün eksiz yazımında da tonluluk-tonsuzluk bakımından bir farklılık görülür; bu sözcük 3 atasözünde *çim* ile 3 atasözünde ise *cim* ile yazılmıştır.

EXTENDED ABSTRACT

Proverbs are the common product of society's past experiences and are used to make narration effective and credible. The messages in the proverbs are adopted by the public. Proverbs, which are the easiest way to tell a lot with little words, have been a means of expression that are used frequently by almost every period and everyone. The trace of past proverbs can only be traced through written texts. The first examples of Turkish proverbs are found in the Gokturk texts, which are one of the old texts of the Turkish language. With the increase of written texts, the use of proverbs also increased. As a matter of fact, researchers have identified 266 proverbs in Dîvânu Lugâti't-Türk and 205 proverbs in Kutadgu Bilig.

From the period of Old Anatolian Turkish, there are special texts that present Turkish proverbs together. The text Kitab-ı Atalar, compiled in 1480-1481, is accepted one of the first examples of proverb collections. Especially since the 16th century, it has been seen that such compilation studies have increased. Transcribed texts of most proverbial medjmuas prepared in the Ottoman Turkish period; has been published as a book, paper, or article. It is possible to say that there are texts that have not yet been transcribed, as well as manuscripts that have not been cataloged and discovered. To prepare products such as collection, database and dictionary that will contain all the Turkish proverbs, all proverbs must be identified and unearthed as far as possible. In this study, a medjmua of proverbs named Risâle-i Durûb-ı Emsâl, which is registered to the National Library of Germany (Staatsbibliothek) with the number "Ms.or.quart 1502" and has not been published until today, except for a brief introduction, is discussed. Proverbs in the medjmua have been transcribed and some important

explanations have been given related the text. Thus, a new text has been added to the corpus of Turkish proverbs.

There are 13 lines on each page in the manuscript examined, but many pages have been left half-finished. Page 90b is completely blank. Another important feature about manuscript is that many proverbs were later added to the spaces and page edges on pages. The original text is written in a legible naskh line; the words added later is written with the difficult to read ruq'ah line and in a rather irregular way - sometimes with the page upside down-. There is no information about when and by whom the proverbs in *Risâle-i Durûb-ı Emsâl* were compiled. Adem Ceyhan, who has previously written a short introduction about this manuscript, says that these proverbs were compiled in the 18th or 19th century, based on the texts whose author is known in the manuscript. It is not clear by whom and when the words added to the page spaces were added.

In this study, proverbs in the medjmua have been transcribed first. Transcribed proverbs -for convenience for users who will review the text later-are sorted alphabetically according to today's alphabet and given a page number after each proverb. For proverbs in normal text, only the page number is written in the form of [67a], [67b]; for proverbs added to the edges, the notation [67a-ek], [67b-ek] is preferred, based on the word "derkenar" (marginalia). This notation will also provide a convenience for those who need to check the transcribed text from the manuscript.

The three proverbs in the manuscript could not be read because they are scribbled. Apart from this, 602 proverbs have been identified in the normal text of the manuscript. The number of proverbs added to the margins of the page is 585. Thus, the total number of proverbs is 1187. However, some proverbs are repeated. When the duplicate proverbs are excluded, the number of proverbs in the medjmua is 1172. It is known that, in addition to proverbs, idioms, Arabic or Persian molded words, and selected verses are also included in the collections of proverbs in the Ottoman period. It has been observed that nine Arabic and Persian expressions were used in *Risâle-i Durûb-ı Emsâl*. In addition, it has been revealed that three selected verses whose poet is known were mistakenly listed as proverbs. It is determined that there are some mistakes in the spelling of some suffixes and words in the manuscript; these are detailed in the "conclusion" section of the article.

KAYNAKÇA

- Akün, Ö. F. (1989). Ahmet Vefik Paşa, *İslam ansiklopedisi*, (C. 2, s. 143-157). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 1-2*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Arslan, M. (2019). *Hâlis efendi, turfetü'l-emsâl açıklanmalı atasözleri sözlüğü*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Bayat, A. H. (2003). İlk atasözü kitaplarımızdan Oğuznâme'nin Berlin nüshası ve Feridun Nafiz Uzluk'un bir derlemesi. X. Millî Mevlâna Kongresi Bildirileri (2-3 Mayıs 2003) içinde (25-29), Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Bekar, B. (2019). *Batı kültüründe Türk atasözleri*. Konya: Kömen Yayınları.
- Beyzadeoğlu, S. (2003). *Şinasi durûb-ı emsâl-i Osmâniyye*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Böler, T. (2017). Kitâb-ı atalar sözi adlı eser üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları* içinde (339-370). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Ceyhan, A. (2011a). Bazı yazma ve basma Türk atasözleri derlemeleri. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 4, 175-225.
- Ceyhan, A. (2011b). 17. asra ait iki kitapçık: Nasreddin Hoca hikâyeleri ve Türk atasözleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 121-160.
- Çobanoğlu, Ö. (2012). *Türk halk edebiyatına giriş - I*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2020). *Divânı Lugâti't-Türk'teki şiirler ve atasözleri*. İstanbul: Bilge Kültür-Sanat.
- Hengirmen, M. (1983). *Güvâhi pend-nâme*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İbrahim Şinasî. (1870). *Durûb-ı emsâl-i Osmâniyye*. İstanbul.
- İzbudak, V. (1936). *Atalar sözü*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kartallıoğlu, Y. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde eklerin ses düzeni (16, 17 ve 18. yüzyıllar)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tan, N. (2020). Türkiye'de genel atasözü ve deyim sözlüklerinde anlam verme çalışmalarına toplu bir bakış. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 50, 257-295.
- TDK (1993). *Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü VIII*, Ankara: Yazar.
- TDK (1996). *Tarama sözlüğü IV*, Ankara: Yazar.
- Üstüner, A. (1989). *Karahanlıca ve eski Anadolu metinlerinde deyimler, atasözleri ve kısa hikâyeler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Yılmaz, A. (1999). Müstakim-zâde ve durûb-ı emsâl'inin Türk edebiyatındaki yeri ve önemi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 6, 225-271.